

ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัด
สมุทรสงคราม

LESSONS LEARNED FROM THE COMMUNITY-BASED TOURISM NETWORK IN
BANPROK SUBDISTRICT OF THE MUEANG DISTRICT IN SAMUTSONGKHRAM
PROVINCE

ทิวาพร หกขุนทด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2565

ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัด
สมุทรสงคราม

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการจัดการสาธารณะ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

LESSONS LEARNED FROM THE COMMUNITY-BASED TOURISM NETWORK IN
BANPROK SUBDISTRICT OF THE MUEANG DISTRICT IN SAMUTSONGKHRAM
PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
(Public Policy and Management)

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

2022

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัด

สมุทรสงคราม

ของ

ทิวาพร หกขุนทด

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการจัดการสาธารณะ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ..... ประธาน
(อาจารย์ ดร.กัลยา แซ่ฉิ่ง) (รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิสา ช่อแก้ว)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชาญาณ์ นักพื่อน)

ชื่อเรื่อง	ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย	ทิวาพร หกขุนทด
ปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. กัลยา แซ่อั้ง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาจากการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ผลการศึกษพบว่า โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นลักษณะรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม ประกอบไปด้วยตัวแสดงภายในเป็นตัวแสดงหลัก และตัวแสดงภายนอกเข้ามาสนับสนุนในบางกิจกรรม การดำเนินงานของเครือข่ายอยู่ในแนวราบ มีการรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันภายในเครือข่าย และในการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและทรัพยากรในพื้นที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีองค์ประกอบในทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เครือข่าย,การจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Title LESSONS LEARNED FROM THE COMMUNITY-BASED
TOURISM NETWORK IN BANPROK SUBDISTRICT OF THE
MUEANG DISTRICT IN SAMUTSONGKHRAM PROVINCE

Author THIWAPORN HOKKHUNTHOD

Degree MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION

Academic Year 2022

Thesis Advisor Dr. Kanlaya Saeoung

The purpose of this study is to examine the structure and patterns of the tourism management network operating in the Ban Prok sub-district of the Mueang district in Samut Songkhram province, as well as the operations of community-based tourism management network in the same area. The study is qualitative research conducted through document analysis and field research, including in-depth interviews with key informants who are members of the Rim Khlong Homestay Community Enterprise Group in Ban Prok sub-district, Mueang district, Samut Songkhram province, and individuals involved in the Rim Khlong Homestay community. The study found that the structure and patterns of the tourism management network operating in the Ban Prok sub-district of the Mueang district in Samut Songkhram province resembles a social network. It consists of internal actors as the main actors and external actors who support certain activities. The network operates horizontally, with listening and exchanging of opinions in the network. In the community-based tourism management network in the Ban Prok sub-district of the Mueang district in Samut Songkhram province, the emphasis is on community-based tourism that relies on local people and resources as the main driving force. It involves four components: natural and cultural resources, community organization, management, and learning. As a result, it promotes the sustainable conservation of natural resources and community culture.

Keyword : Network, Tourism management, Community-based tourism

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัย เรื่อง ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากความกรุณาให้คำปรึกษาช่วยเหลือจากคณาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และคณาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้และคำแนะนำกับผู้วิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.กัลยา แซ่อึ้ง อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยในครั้งนี้ ท่านได้ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ตลอดจนคำปรึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยอย่างละเอียดทุกขั้นตอน ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทั้งจากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ รายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษาได้อ้างอิงถึง รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ คือ สมาชิกในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ขอขอบคุณครอบครัวที่สนับสนุนและคอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นทุกท่านที่ซึ่งคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน จนงานวิจัยประสบผลสำเร็จ

อนึ่ง ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ไม่น้อยต่อผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียงกัน หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้วิจัยขอน้อมรับและยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยต่อไป

ทิวาพร หกขุนทด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	4
1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา.....	5
1.3.3. ขอบเขตด้านประชากร	5
1.3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม	7
2.1.1 ความหมายของเครือข่าย.....	8
2.1.2 องค์ประกอบของเครือข่าย	9
2.1.3 โครงสร้างของเครือข่าย.....	11

2.1.4 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย	12
2.1.5 ลักษณะของเครือข่ายทางสังคม	17
2.1.6 การจำแนกระดับของเครือข่าย	18
2.1.7 บทบาทของเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน	19
2.2 แนวคิดเครือข่ายการท่องเที่ยว	20
2.3 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	20
2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	20
2.3.2 องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	22
2.3.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น.....	22
2.3.4 หลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	23
2.3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
2.5 กรอบแนวคิดวิจัย	26
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	27
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	27
3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย	28
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	28
3.4 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	29
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	29
3.6 การนำเสนอข้อมูล	29
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	30
4.1 โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้าน ปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	30

4.1.1	โครงสร้างตัวแสดงภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	36
	1) ตัวแสดงภายในชุมชน	36
	2) ตัวแสดงภายนอกชุมชน	41
4.1.2	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่าย	43
	1) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย	43
	2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกเครือข่าย	46
4.2	การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	50
	4.2.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	51
	4.2.2 ด้านองค์กรชุมชน	53
	4.2.3 ด้านการจัดการ	54
	4.2.4 ด้านการเรียนรู้	60
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	64
	5.1 สรุปผลการวิจัย	64
	5.2 อภิปรายผลการศึกษา	66
	5.3 ข้อเสนอแนะ	74
	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	74
	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	74
	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป	74
	บรรณานุกรม	75
	ภาคผนวก	78
	ประวัติผู้เขียน	79

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 31	
ตาราง 2 แสดงการถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	72

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดวิจัย.....	26
ภาพประกอบ 2 แผนที่พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม.....	31
ภาพประกอบ 3 โครงสร้างวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์.....	37
ภาพประกอบ 5 ตัวอย่างรายการนำเที่ยวบ้านริมคลองโฮมสเตย์.....	56

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

โดยธรรมชาติของการท่องเที่ยวมีลักษณะของความเป็นเครือข่าย เนื่องจากมีการประสานรวมกันระหว่างตัวแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และภายใต้ความเป็นเครือข่ายของการท่องเที่ยวนี้ รัฐบาลเป็นเพียงผู้กำกับดูแลและกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยลักษณะของความเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยว รัฐบาลไทยได้มีนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยกำหนดให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นหนึ่งในประเด็นที่สร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน ทำให้มีสวนราชการอีกหลายหน่วยงาน มีกิจกรรมโครงการสนับสนุนพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความหลากหลาย ทั้งด้านการพัฒนาเครือข่ายด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาดจากหน่วยงาน (เซภาดร จันทร์หอม และคณะ, 2561) มีการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ส่งเสริมการปฏิบัติ ที่เพิ่มการใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน โดยมีการสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนโดยยกระดับและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนทั่วประเทศ อันจะเป็นการวางรากฐานของเศรษฐกิจในภาพรวม โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเมืองรองเพื่อการกระจายและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งจากสถิติพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองในปี 2563 มีอัตราเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 20.55 ซึ่งมากกว่าปี 2562 ที่ผ่านอย่างมาก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองในช่วงปี 2561 เป็นต้นมา นั้นพบว่ามีค่าเฉลี่ยสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองอยู่ที่ร้อยละ 13.43 ซึ่งยังคงต้องดำเนินการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในเมืองรองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดให้มีอัตราส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองหลักร้อยละ 80 และเมืองรองร้อยละ 20 อีกทั้งประเทศไทยยังคงต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรองอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำโครงการท่องเที่ยวเมืองรอง 55 จังหวัดใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยมุ่งหวังจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและยกระดับฐานรากให้มีความเข้มแข็งจากการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ให้เจ้าของทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวต้องเข้ามามีส่วนร่วม (จิตคุปต์ ละอองปลิว, 2562) จังหวัดสมุทรสงครามเป็นหนึ่งใน 55 เมืองรอง ของภาคกลางที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร มีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง และประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงครามประกอบไปด้วยแหล่งทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้จังหวัดสมุทรสงครามมีชื่อเสียงและโดดเด่นในเรื่องการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการนำเอาทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นจุดขายและดึงดูดนักท่องเที่ยว

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหนึ่งในชุมชนที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม มีความโดดเด่นและเป็นที่ยุ้จักกันอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความสนใจในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบสัมผัสธรรมชาติและสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน เดิมนั้นชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำสวนตาลมะพร้าวและมะพร้าวผลเป็นหลัก จึงมีการกระจายตัวของประชากร สร้างบ้านเรือนอยู่ในสวนมะพร้าว ต่อมาช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปบ้าง เช่น ทำประมงชายฝั่งและนอมน้ำน้ำ มีการจ้างแรงงานต่างด้าว เช่น แรงงานพม่า ปัจจุบันตำบลบ้านปรกมีเส้นทางคมนาคมระหว่างอำเภอและเชื่อมไปสู่จังหวัดอื่น มีแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ทำให้เกิดการกระจายตัวของประชาชนสร้างบ้านเรือนและธุรกิจ ในแรกเริ่มนั้นชุมชนบ้านริมคลองฯ ยังไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีวิถีชีวิตเพียงการทำเกษตรกรรมในรูปแบบสวนมะพร้าวเท่านั้น จนกระทั่ง คุณฉัตรดา เอกแก้วนำชัย (ป้าเล็ก) ผู้นำที่เป็นคนริเริ่มในการผลักดันชุมชนเป็นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยความที่เห็นถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนบ้านเกิดของตน จึงเกิดความคิดที่จะทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างอาชีพและรายได้ ในช่วงเริ่มต้นนั้นได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเป็นบุคลากรในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จากการประชาสัมพันธ์นั้น ทำให้ชุมชนบ้านริมคลองฯ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้นเป็นคณะใหญ่ คุณฉัตรดาฯ ในขณะที่มีบ้านสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าพักเพียง 2-3 หลัง จึงได้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐ คือเกษตรจังหวัด ขอให้จัดตั้งกลุ่มเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตอนนั้นทางเกษตรจังหวัดไม่เห็นด้วย เพราะมองว่าชุมชนไม่มีสิ่งโดดเด่นที่จะทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ก่อนที่จะดำเนินการจัดตั้งให้ในภายหลัง โดยก่อนที่จะจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น คุณฉัตรดาฯ ได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยเชิญคนในชุมชนมาร่วมปรึกษาหารือว่า จะทำโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว ในตอนแรกนั้น คนในชุมชนไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะ ไม่คิดว่าจะสามารถทำโฮมสเตย์ได้ บวกกับด้วยความกลัวและไม่กล้าที่จะทำ

บ้านเรือนของตนนั้นกลายเป็นที่พักให้กับนักท่องเที่ยว แต่เนื่องด้วย คุณถิรดาฯ เป็นผู้ริเริ่ม และหาบ้านที่กล้าทำเป็นตัวอย่างของคนในชุมชนได้เห็น โดยมีการเก็บค่าที่พักในตอนนั้นเพียงคนละ 200 บาท โดยส่วนหนึ่งแบ่งให้กับเจ้าของบ้านรับไป และอีกส่วนหนึ่งจะเก็บเข้ากองกลางสำหรับเป็นค่าอาหารเช้า และมีการแนะนำวิถีดูและนักท่องเที่ยวให้กับเจ้าของบ้านสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ต่อมาชาวบ้านหลายๆ บ้าน จึงเปิดใจยอมรับที่จะทำโฮมสเตย์มากขึ้น (วาทีณี สนลอย, 2562) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2548 ชุมชนได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็น วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนสร้างสรรค์ที่ดี มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ สถานที่ ความสะอาดสบาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และได้เป็นศูนย์การเผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่บุคคลที่สนใจ ซึ่งจากการดำเนินงานและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้รับรางวัลแห่งความสำเร็จในปี 2553 ได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยววิถีชุมชนดีเด่น (รางวัลกินรี) ในปี 2556 ได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ในปี 2557 รางวัลสุดยอดชุมชน Creative Tourism และล่าสุดในปี 2563 ได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวสำหรับกิจกรรมที่มิวดีดั่งเข้าที่ดั่ง (วัลลก วรณโอสถ และ สันติธร ภูริภักดี, 2560) ทั้งนี้จากการศึกษาโดย (วาทีณี สนลอย, 2562) พบว่า ในการจัดการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์มีผู้มีส่วนร่วมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละด้าน การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานของชุมชนบ้านริมคลองฯ ที่ประสบความสำเร็จนั้น สะท้อนให้เห็นถึงหลักการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิด การดำเนินงานและบริหารจัดการในรูปแบบเครือข่าย และเป็นการทำงานของเครือข่ายในระดับชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพราะสมาชิกเครือข่ายชุมชนต่างมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กลไกของการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีพลังของการต่อรองกับอำนาจภายนอกได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามเครือข่ายทางสังคมต่างมีหลากหลายรูปแบบ และมีรายละเอียดที่ซับซ้อน เช่นเดียวกันชุมชนบ้านริมคลองฯ ที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นเกิดการรวมตัวกันเป็นไปในลักษณะของเครือข่ายชุมชน และร่วมกันช่วยผลักดันการดำเนินงานของชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างมาก โดยมีกลไกของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เข้มแข็งและยั่งยืน

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าภายใต้ความสำเร็จและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จากเดิมที่ชุมชนยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในการผลักดันชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว แต่เมื่อมีการรวมตัวและรวมกลุ่มกันจัดตั้งเครือข่ายการทำงานแบบจริงจัง ทำให้ชุมชนนั้นเกิดความเข้มแข็ง ประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายนั้น เครือข่ายชุมชนมีการดำเนินงาน หรือบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร ประกอบกับมุมมองความหลากหลายของทฤษฎีเครือข่าย ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับสภาพและลักษณะความเป็นเครือข่ายชุมชน ว่าเครือข่ายชุมชนมีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร ผ่านการถอดบทเรียนของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม บนฐานการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาชุมชน เพื่อองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาชุมชนอื่นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” มีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาสำคัญ ดังนี้

- 1) การศึกษาสภาพ และลักษณะของเครือข่ายชุมชน ซึ่งครอบคลุมประเด็นย่อย ได้แก่ โครงสร้างภายในเครือข่ายชุมชน ตัวแสดงในเครือข่ายชุมชน ความสัมพันธ์ในเครือข่ายชุมชน และลักษณะของเครือข่ายชุมชน ตามตามแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายจากการทบทวนวรรณกรรม
- 2) การศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และ ด้านการเรียนรู้

1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาในการลงพื้นที่ศึกษา เก็บข้อมูล สังเกตการณ์ ตั้งแต่ช่วงเวลามกราคม พ.ศ. 2564 – พฤษภาคม พ.ศ. 2565

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ/สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

1.3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษาในพื้นที่ ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ไปเป็นแนวทางการดำเนินงานให้กับชุมชนที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกัน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เครือข่าย หมายถึง กลุ่มคนหรือตัวแสดงที่หลากหลายมาทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันหรือมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน ทั้ง ข้อมูลข่าวสาร การบริการ ตลอดจนคำแนะนำ เพื่อร่วมกันจัดการปัญหา

2. เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง เครือข่ายที่ดำเนินการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวโดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอัตลักษณ์ดึงดูดความสนใจ มีการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในการกำกับดูแลและรักษาทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่ และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการ กำกับดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ในทุกกระบวนการ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม
2. แนวคิดเครือข่ายการท่องเที่ยว
3. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม

เครือข่าย เป็นสิ่งที่ไม่มียูนิฟอร์มของโครงสร้างที่แน่นอนหรือตายตัว เนื่องจากในแต่ละเครือข่ายมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กร ให้มีความต่อเนื่อง โดยภายในเครือข่าย จะมีลักษณะที่ไม่มีใครหรือบุคคลใดสามารถบังคับให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งทำอะไรได้ เพราะในแต่ละคนหรือกลุ่มองค์กรล้วนแล้วเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น จะสังเกตได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเครือข่ายต่างๆ มักจะมีความซับซ้อนมากกว่ากลุ่มหรือองค์กรเป็นอย่างมาก (พลเดช ปิ่นประทีป, 2556)

แนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ได้ตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดครอบคลุมจนถึงระดับใหญ่ คือ ระดับโลก สรรพสิ่งต่างๆที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ เราเรียกว่า จุด (Node) ซึ่งหากมีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่างๆ ความสัมพันธ์ (Relationships) ของจุดเหล่านี้ก็คือเครือข่าย (Network) หากความสัมพันธ์มีลักษณะที่ดี จะสามารถทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันและกันที่ดีขึ้น และทำให้สามารถดึงทรัพยากรของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันหลายองค์กรตระหนักว่าความเป็นเครือข่ายเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกันให้ได้ประโยชน์สูงสุด ภายใต้ความจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในเครือข่าย โดยการศึกษาเครือข่ายมีหลากหลายประเด็น ดังคำอธิบายต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของเครือข่าย

Paul Starkey ที่ปรึกษาทางวิชาการด้านการสร้างเครือข่ายในแอฟริกา กล่าวว่า เครือข่าย เป็นกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน ทั้งข่าวสาร ข้อมูล หรือรวมไปถึงการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะมีสมาชิกภายในกลุ่มหรือองค์กรยังคงความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน จากความหมายที่กล่าว มีสาระสำคัญคือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ต้องเป็นไปในลักษณะที่เกิดจากความสมัครใจ กิจกรรมที่ดำเนินงานภายในเครือข่ายต้องมีความทัดเทียมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ รวมถึงในการเป็นสมาชิกของเครือข่าย จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นตัวของตัวเองหรือความเป็นอิสระของคนหรือองค์กรนั้น ๆ ด้วย

(สนธยา พลศรี, 2550) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ระหว่างสมาชิกหรือตัวแสดงต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลต่อบุคคล ความสัมพันธ์ของบุคคลต่อกลุ่มบุคคล ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่อกลุ่มคน และความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่อเครือข่าย จนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ภายใต้เครือข่ายขนาดใหญ่ สำหรับการเชื่อมโยงรวมกันเป็นเครือข่ายไม่เฉพาะเพียงการรวมตัวหรือรวมกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายในการดำเนินงานหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งเป็นการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่เป็นครั้งคราว หรือเป็นการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มคนที่ความในใจร่วมกัน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน และขยายตัวพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันดำเนินงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ภายใต้เป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่เป็นเพียงการรวมของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการจัดระบบเพื่อให้บรรดาสมาชิกสามารถดำเนินการร่วมกัน จนสามารถนำไปสู่การบรรลุจุดหมายที่สมาชิกวางไว้ร่วมกัน โดยมีสิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกัน คือเป้าหมายที่วางไว้ และผลประโยชน์ของเครือข่ายที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน

(เสรี พงศ์พิศ, 2548) กล่าวว่า เครือข่ายมีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีจุดหมายและความต้องการทรัพยากรหรือผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน จากนั้นจึงมาร่วมกันดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสมาชิกภายในเครือข่ายยังคงมีความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงหรืออยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกัน

(มงคล ชาวเรือ, 2546) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร รวมถึงระหว่างชุมชนให้เกิดความเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละตัวแสดงภายในเครือข่ายยังคงมีความเท่าเทียมกัน และมีความเป็นอิสระต่อกัน พร้อมทั้งยังสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง และภายในเครือข่ายมีความพร้อมที่ดำเนินงานร่วมกันระหว่าง

สมาชิกภายในเครือข่าย และบนความเท่าเทียมกัน เครือข่ายควรมีความสัมพันธ์เป็นแบบเพื่อนร่วมงาน กล่าวคือ สามารถประสานความช่วยเหลือกันในแนวราบมากกว่าที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ดังนั้น เครือข่ายนับว่าเป็นการสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ซึ่งครอบคลุมการให้ และการรับการยอมรับศักดิ์ศรี และเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการออกคำสั่งบัญชา

(พลเดช ปิ่นประทีป, 2556) และ (นฤมล นิราทร, 2543) กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายในการทำงานเดียวกันว่า เป็นรูปแบบการประสานงานที่มีลักษณะเป็นกลุ่มของบุคคลหรือองค์กรที่เกิดความสมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารและข้อมูลระหว่างกัน โดยมีการดำเนินงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการช่วยเหลือกัน โดยภายในเครือข่ายสมาชิกสามารถติดต่อกันได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางของเครือข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีศูนย์กลางของเครือข่ายหรือแกนนำ แต่ยังคงสามารถทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งภายในโครงสร้างของคนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระต่อกัน และอาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ ไม่ได้เกิดความใกล้ชิดกันมากตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีลักษณะความความสัมพันธ์ที่ชัดเจน

(ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2544) ได้ให้ความหมายของ เครือข่าย ว่ามีลักษณะที่เป็นการร่วมมือระหว่างกันของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ที่มีความสนใจหรือมีเป้าหมายในเรื่องเดียวกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมายให้เกิดการพัฒนา รวมทั้งมีพลังในการจัดการและแก้ไขปัญหา ร่วมกันในทุกระดับ ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นจนกระทั่งถึงระดับสังคม ซึ่งอาจส่งผลโดยรวมต่อประเทศ ความร่วมมือของเครือข่ายสามารถนำไปสู่การก่อตัวและเกิดการเคลื่อนไหวในการพัฒนาออกไปอย่างกว้างขวาง

กล่าวโดยสรุป เครือข่าย หมายถึง กลุ่มคนหรือตัวแสดงที่หลากหลายมาทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันหรือมาปฏิบัติสัมพันธ์กัน โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันทำตามจุดประสงค์ของเครือข่ายนั้นๆ การเชื่อมโยงของเครือข่ายมีตั้งแต่ระดับบุคคลกับบุคคล ไปจนถึงระดับบุคคล กับองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ โดยเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

2.1.2 องค์ประกอบของเครือข่าย

(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) ได้จำแนกองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ด้วยกัน 7 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน ที่นับว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญของเครือข่าย เพราะหากว่าสมาชิกภายในเครือข่ายไม่มีความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกัน จะส่งผลกระทบต่อทำให้การดำเนินงาน

ทั้งในการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือ และการดำเนินการอื่นๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก โดยสมาชิกภายในเครือข่ายยังคงมีความเห็นที่แตกต่าง เพราะในความเห็นแตกต่างจะมีประโยชน์ต่อการทำงาน โดยความเห็นต่างของเครือข่ายจะต้องอยู่ภายใต้จุดร่วมของสมาชิกภายในเครือข่ายยอมรับร่วมกัน มิเช่นนั้นความแตกต่างจะทำให้เกิดความแตกแยกได้ในที่สุด ยกตัวอย่างเครือข่ายควรมีความเข้าใจในประเด็นปัญหาต่างๆ ร่วมกัน มีสำนึกในการที่จะต้องแก้ไขปัญหาระหว่างสมาชิกร่วมกัน รวมไปถึงมีความประสงค์ที่จะทำการช่วยเหลือของเครือข่ายในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน กล่าวคือ ภายในเครือข่ายต้องมีเป้าหมายในอนาคตร่วมกัน ระหว่างสมาชิกหรือตัวแสดงในกลุ่มนั้นๆ การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และต้องมีเป้าหมายที่จะดำเนินการไปด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้เครือข่ายมีพลังอำนาจในการต่อรอง เกิดเอกภาพ และจะสามารถบรรเทาความขัดแย้งที่เกิดจากความเห็นต่างลงไปได้

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วม การที่สมาชิกภายในเครือข่ายแต่บุคคล ล้วนแล้วแต่มีความต้องการของตน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของเครือข่ายบนฐานของผลประโยชน์ที่มีมากเพียงพอสำหรับที่จะดึงดูดให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ฉะนั้น การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจึงต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ที่ตกลงร่วมกันไว้ ผลประโยชน์อาจหมายถึง ความพึงพอใจ กำไร ผลพลอยได้ ชื่อเสียง เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือตัวแสดงภายในเครือข่าย จะต้องเกิดจากทุกตัวแสดงในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการร่วมคิดวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมตัดสินใจ และรวมไปถึงร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน สมาชิกนับเป็นหุ้นส่วนภายในเครือข่าย เพราะฉะนั้นภายในเครือข่ายสมาชิกควรมีความเท่าเทียมกันมากกว่าการที่สมาชิกมีความไม่เท่าเทียมกันหรือเป็นความความสัมพันธ์ที่อยู่ในแนวตั้ง เช่น ในการรวมตัวของตัวแสดงหรือสมาชิกภายในเครือข่ายระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐควรต้องวางตนเองเท่าเทียมกับประชาชน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกภายในเครือข่าย

5. การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย กล่าวคือ สมาชิกภายในเครือข่ายต้องมีการสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกันและกัน โดยที่ดึงศักยภาพที่เป็นจุดแข็งของตัวแสดงหนึ่งเพื่อช่วยให้สนับสนุนการดำเนินงานของอีกตัวแสดงที่ยังบกพร่อง เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลตอบแทนหรือผลประโยชน์มากขึ้นกว่าการที่สมาชิกไม่รวมตัวกันสร้างเครือข่าย

6. การพึ่งอิงร่วมกัน สมาชิกภายในเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความสำเร็จ การพึ่งพาอาศัยและแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย นำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนกันและกันระหว่างสมาชิก การทำให้สมาชิกภายในเครือข่ายเกิดความเหนียวแน่น ต้องทำให้สมาชิกภายในเครือข่ายเห็นความสำคัญของสมาชิกที่อยู่ภายในเครือข่ายทุกตัวแสดงซึ่งอาจมีบทบาทต่างกัน หากขาดสมาชิกคนใดคนหนึ่งอาจส่งผลให้เครือข่ายเกิดความล้มเหลวไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เพราะฉะนั้นการพึ่งอิงกันจะส่งผลทำให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและทำให้เครือข่ายยังคงอยู่ต่อไป

7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เพื่อให้สมาชิกภายในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากร สารสนเทศ ความรู้ หรือบริการต่างๆ ระหว่างกัน เพื่อเพิ่มประโยชน์และความสามารถของทั้งสองฝ่าย การแลกเปลี่ยนอาจเป็นการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม ทางการศึกษา หรือด้านอื่นๆ ผ่านการติดต่อกันไม่ว่าจะเป็น การพบปะ พูดคุย การประชุม เพื่อให้สมาชิกภายในเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การปฏิบัติสัมพันธ์ต้องเกิดขึ้นจากสองฝ่ายเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงที่มีความแน่นแฟ้นและเกิดกระบวนการเรียนรู้สมาชิกเพื่อทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

จากการทบทวนองค์ประกอบของเครือข่ายสามารถสรุปได้ว่า เครือข่าย เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลหรือกลุ่มคนต่างๆ ที่มีจุดประสงค์หรือเป้าหมายในการเข้าร่วมกลุ่ม โดยได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้ความเป็นเครือข่าย สมาชิกภายในเครือข่ายต้องมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปันข้อมูล ความรู้ และทรัพยากร รวมทั้งอาศัยการรับรู้มุมมอง และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพราะหากสมาชิกขาดสิ่งต่างๆ นี้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการคงอยู่ของเครือข่ายแล้ว อาจส่งผลทำให้การรวมกันของเครือข่ายเป็นไปไม่อาจบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรืออาจทำให้เครือข่ายเกิดความไม่มั่นคงจะเกิดการสลายตัวของเครือข่ายได้ในที่สุด

2.1.3 โครงสร้างของเครือข่าย

(เสรี พงศ์พิศ, 2548, น.204) กล่าวถึง โครงสร้างของเครือข่ายว่าประกอบด้วยการรวมตัวของเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยเครือข่ายที่มีลักษณะเป็นทางการ จะมีลักษณะการดำเนินงานและประสานงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ ในส่วนของลักษณะของเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ จะมีลักษณะคือไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว โครงสร้างเป็นลักษณะใดขึ้นอยู่กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ทรัพยากร (เวลา เงิน คน) รวมทั้งความต้องการของสมาชิกภายในเครือข่ายว่าต้องการให้ มีการดำเนินการภายในองค์กรหรือกลุ่มอย่างไร หากภายใน

เครือข่ายมีโครงสร้างที่เป็นทางการทำให้การประสานงานของสมาชิกภายในเครือข่ายไม่เกิดความซ้ำซ้อน

อย่างไรก็ดีเมื่อระยะเวลาผ่านไปภายในเครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในของเครือข่ายได้ โดยแรกเริ่มอาจมีความไม่เป็นทางการ เมื่อดำเนินการต่อมาเครือข่ายอาจพยายามสร้างความเป็นทางการมากขึ้น เพื่อให้การทำงานเป็นระบบ หรือในทางตรงกันข้ามภายในบางเครือข่ายจะเริ่มต้นเครือข่ายอย่างเป็นทางการแต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปค่อย ๆ กลายเป็นเครือข่ายในลักษณะหลวม ๆ เพื่อให้การทำงานยืดหยุ่นคล่องตัวตามความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกภายในเครือข่าย

(ต่วนปาศี กุจิ, 2554) ได้กล่าวถึงลักษณะของโครงสร้าง ของเครือข่ายดังนี้

- 1) ภายในเครือข่ายมีขนาดที่ประกอบไปด้วย กลุ่มคนหรือบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กัน รวมทั้งกลุ่มคนหรือบุคคลที่อาจมีปฏิสัมพันธ์กันในภายหลัง
- 2) หากพิจารณาว่าภายในเครือข่าย มีความหนาแน่น จะมองถึง ระดับของของความสัมพันธ์ที่มีการติดต่อสื่อสาร หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน
- 3) ความสัมพันธ์ที่ยึดโยงกันภายในของเครือข่าย วัดได้จากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงของกลุ่มคนหรือบุคคลที่เป็นสมาชิกภายในเครือข่าย
- 4) ตำแหน่งของสมาชิกและสถานะของสมาชิกภายในเครือข่าย จะทำให้เห็นถึงบทบาทในการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง
- 5) การมีความสัมพันธ์ระหว่างในรูปแบบของกลุ่มภายในเครือข่าย โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าบุคคลที่เหลือภายในเครือข่าย การรวมกลุ่มจึงทำให้มีความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายมากกว่าสมาชิกภายในกลุ่ม

2.1.4 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

(สนธยา พลศรี, 2550) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กันทั่วไป คือ

- 1) การแบ่งตามกลไกของการทำงาน โดยพิจารณาจากการรวมตัวว่ามีความซับซ้อนมากน้อยเพียงใด รวมทั้งพิจารณาถึงการพัฒนาเครือข่ายจากที่มีความซับซ้อนน้อย ไปจนถึงมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น จำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ

(1) เครือข่ายที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายชั้นเดียว ซึ่งมักเกิดจากการรวมกันของกลุ่มคนหรือบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกภายในเครือข่าย เพียงระดับเดียว โครงสร้างภายในของเครือข่ายไม่มีหลายชั้นหรือมีความซับซ้อนมากเกินไป

(2) เครือข่ายที่มีลักษณะของเครือข่ายหลายชั้น ซึ่งสมาชิกภายในเครือข่ายมีการขยายตัวของเครือข่ายในหลายระดับหรือมีโครงสร้างภายในเครือข่ายที่ซับซ้อน

2) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายแนวนอน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีความใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน เมื่อสมาชิกรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจะมีตำแหน่งและหน้าที่ที่ตัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหลือกว่าใคร สมาชิกตั้งศักยภาพในตัวสมาชิกแต่ละคนมาใช้ร่วมกันในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ และ 2) เครือข่ายแนวตั้ง เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน มีแกนนำบังคับบัญชา มีโครงสร้างจากบนลงล่าง และเมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่งที่แตกต่างกันออกไป

3) การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก สามารถแบ่งได้หลายระดับ ดังนี้

(1) ระดับบุคคล ภายในเครือข่ายจะประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นบุคคลมารวมกลุ่มกันประกอบขึ้นเป็นเครือข่าย โดยสมาชิกจะประกอบไปด้วย เครือญาติ เพื่อนบ้าน และกลุ่มคนหรือบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือประกอบอาชีพเหมือนๆ กัน

(2) ระดับกลุ่มหรือองค์กร สมาชิกภายในเครือข่ายเกิดจากการรวมของกลุ่มต่างๆ หรือองค์กรต่างๆ ที่มีได้เป็นตัวบุคคล เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับต่างๆ สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(3) ระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร สมาชิกภายในเครือข่ายเกิดจากการรวมของบุคคลต่างๆ กับกลุ่มหรือองค์กร และมีระดับแตกต่างกัน

(4) ระดับชุมชน ภายในเครือข่ายจะประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นชุมชนต่างๆ โดยสมาชิกภายในเครือข่ายอาจประกอบด้วยชุมชนที่มีขนาดเท่ากัน หรือมีขนาดแตกต่างกันได้

(5) ระดับสถาบัน ภายในเครือข่ายจะประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นสถาบันประเภทเดียวกัน

4) การแบ่งตามลักษณะความเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย แบ่งเป็น 1) เครือข่ายรวมศูนย์ กล่าวคือ รวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง โดยสมาชิกต้องดำเนินงานตามที่ศูนย์กลางเครือข่ายมอบหมาย 2) เครือข่ายกระจายศูนย์ กล่าวคือ สมาชิกภายในเครือข่ายต่างมีหน้าที่ในการพูดคุยติดต่อสื่อสาร และประสานงานกันอย่างอิสระ ซึ่งจะมีผู้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานให้กับสมาชิกภายในเครือข่าย 3) เครือข่ายผสม สมาชิกภายในเครือข่ายต่างมีหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกันอย่างอิสระ คล้ายกับเครือข่ายที่กระจายศูนย์ 4) เครือข่ายเชิงซ้อน จะมีศูนย์กลาง

ที่ทำหน้าที่ประสานงานหลายศูนย์ ภายในเครือข่ายมีโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้สมาชิกดำเนินงาน และติดต่อกันภายในเครือข่ายได้โดยตรง

5) การแบ่งเครือข่ายตามระดับของความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง ได้แก่ 1) เครือข่ายใกล้ชิด ซึ่งเป็นคนที่รู้จักคุ้นเคยหรือเป็นครอบครัวเดียวกัน 2) เครือข่ายรอง ซึ่งอาจเป็นพี่น้องหรือครอบครัวที่รู้จักกันห่างๆ และ 3) เครือข่ายขยาย ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ได้รู้จักกันโดยตรง โดยติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน ผ่านบุคคลใดบุคคลหนึ่งภายในเครือข่าย

6) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย การแบ่งขนาดเครือข่ายจะทำการพิจารณาจากสมาชิกภายในเครือข่ายว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด ประกอบด้วย 1) เครือข่ายที่มีขนาดใหญ่ จะประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวนมาก และ 2) เครือข่ายที่มีขนาดเล็ก ซึ่งจะประกอบไปด้วยจำนวนสมาชิกน้อยกว่าแต่มารวมตัวกันจนพัฒนาเครือข่ายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น

7) การแบ่งเครือข่ายตามแหล่งกำเนิด สามารถพิจารณาได้จากการเกิดขึ้นของเครือข่าย ทั้งจาก 1) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เนื่องจากเป็นญาติพี่น้องกัน มีปัญหาเดียวกัน และ 2) เครือข่ายที่จัดตั้งโดยมนุษย์ ที่เกิดขึ้นเนื่องจาก เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ของสมาชิกภายในกลุ่ม หรือเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายรัฐที่กำหนด

8) การแบ่งตามความเชื่อมโยงของสมาชิกที่อยู่ภายในเครือข่าย โดยหากเป็นเครือข่ายประเภทเดียวกัน จะประกอบด้วยกลุ่มคนหรือองค์กรที่ลักษณะคล้ายๆ กัน เช่น สมัชชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาล ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เป็นต้น และหากเป็นเครือข่ายต่างประเภทกัน สมาชิกภายในเครือข่ายจะมีความแตกต่างกัน แต่มารวมตัวกันเนื่องจากมีเป้าหมายเดียวกัน

9) การแบ่งตามความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกับรัฐบาล แบ่งเป็น 1) เครือข่ายภาครัฐ ซึ่งเกิดจากรัฐบาลมีนโยบายในการจัดตั้งหรือสนับสนุน 2) เครือข่ายเอกชน เป็นการรวมตัวกันของเครือข่ายที่ไม่อยู่ภายใต้การกำกับหรือบังคับบัญชาโดยรัฐบาล และ 3) เครือข่ายในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน ไม่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล และมีการดำเนินงานโดยไม่แสวงหากำไร

10) การแบ่งเครือข่ายตามลักษณะของงาน ประกอบด้วย

(1) เครือข่ายพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมที่ดำเนินการแล้วแต่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ สมาชิกภายในเครือข่ายมักอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศเดียวกัน และมารวมตัวกันเพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่ตกลงร่วมกัน ซึ่งถือเป็นเครือข่ายภายในพื้นที่

(2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานกิจกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันหรือเหมือนๆ กัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

11) การแบ่งตามกฎหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล กล่าวคือ ภายในเครือข่ายมีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยเครือข่ายยังไม่ได้ดำเนินการทางกฎหมายในการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และ 2) เครือข่ายนิติบุคคล กล่าวคือ เครือข่ายได้ร่วมกันดำเนินการทางกฎหมายโดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

12) การแบ่งตามความร่วมมือระหว่างสมาชิก โดยพิจารณาจากความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) เครือข่ายไม่เป็นทางการ สมาชิกภายในเครือข่ายมารวมตัวกันโดยไม่มีการลงนามที่เป็นลายลักษณ์อักษร สมาชิกมารวมกันด้วยความที่มีเป้าหมายในการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

(2) เครือข่ายเป็นทางการ สมาชิกภายในเครือข่ายมารวมตัวกันโดยมีการลงนามร่วมกันที่เป็นลายลักษณ์อักษร เครือข่ายที่เป็นทางการจะมีโครงสร้างภายในเครือข่ายที่ชัดเจน มีการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ รวมถึงหน้าที่ของสมาชิกภายในเครือข่ายไว้อย่างชัดเจน

13) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่าย ซึ่งมองจากคุณลักษณะของการรวมกันเป็นเครือข่ายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายเทียม กล่าวคือ จะมีคุณสมบัติของความเป็นเครือข่ายเพียงแต่การรวมตัวกันของสมาชิก แต่ไม่ได้มีเป้าหมายในการดำเนินงานหรือกิจกรรมร่วมกัน รวมกลุ่มกันเพียงเป็นการพบประสังสรรค์กันเท่านั้น และ 2) เครือข่ายแท้ จะมีลักษณะที่เครือข่ายรวมตัวกันอย่างจริงจังเพื่อดำเนินการหรือกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน

14) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่าย พิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของเครือข่ายแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายการเรียนรู้ โดยภายในเครือข่ายจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดประสบการณ์ มีปัญญาและเทคโนโลยีต่างๆ ร่วมกัน 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่สนับสนุนการดำเนินงานในลักษณะของกิจกรรมเดียวกัน เช่น วิสาหกิจชุมชน และ 3) เครือข่ายทรัพยากร ภายในเครือข่ายจะมีการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นร่วมกับ ภาครัฐราชการ และภาคเอกชน เพื่อให้สามารถการดำเนินงานของเครือข่ายดำเนินต่อไปได้

15) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายจากกลุ่มคนที่มีหลากหลายอาชีพไม่ว่าจะเป็นสายวิชาการ สายนักการเมือง สายนักวิจัย รวมกลุ่มกันภายในกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน

16) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมที่สมาชิกเครือข่ายต้องมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินงาน เช่น เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชนเครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

(เสรี พงศ์พิศ, 2548) ได้อธิบายว่า เครือข่ายมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับโครงสร้างในการดำเนินงานภายในเครือข่าย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ความหลากหลายของสมาชิก ดังนี้

1) เครือข่ายแนวราบ เป็นการประสานงานระหว่างสมาชิกที่เป็นบุคคลในระดับเดียวกัน โดยอาจเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่และประกอบอาชีพเดียวกัน เพื่อมารวมตัวจัดตั้งเป็นเครือข่าย เครือข่ายแนวราบส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แบ่งปันทรัพยากร และสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรต่างๆ

2) เครือข่ายที่มีลักษณะแนวตั้ง เป็นการรวมตัวของบุคคลจากหลากหลายอาชีพมารวมกันเป็นเครือข่าย การเกิดขึ้นของเครือข่ายในแนวตั้งเป็นการเกิดขึ้นระหว่างองค์กรหรือกลุ่มที่อยู่ในระดับหรือฐานะที่แตกต่างกัน โดยมีความเชื่อมโยงการทำงานที่ชัดเจน บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงในโครงสร้างจะมีอำนาจสำคัญในการตัดสินใจ

3) การเกิดขึ้นของเครือข่ายเป็นไปเพื่อทำให้การติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกมีความง่ายยิ่งขึ้น การร่วมในเรื่องต่างๆ เกิดความสะดวก อีกทั้งการรวมตัวของเครือข่ายทำให้เกิดพลังในการต่อรองกับอำนาจหรือรับการประสานงานช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกได้ดีขึ้น

4) เครือข่ายที่ร่วมตัวกันเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในด้านต่าง ๆ อาทิ การศึกษา การวิจัย การจัดการทรัพยากร และบางเครือข่ายจะมีการรวมตัวกันเพื่อกดดันทางการเมือง หรือร่วมกันรณรงค์เพื่อให้ภาครัฐเกิดสำนึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

จากการทบทวนประเภทและรูปแบบของเครือข่าย จะเห็นได้ว่า ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายสามารถแบ่งได้หลากหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นการแบ่งตามโครงสร้างการดำเนินงาน รูปแบบของสมาชิก พื้นที่ กฎหมาย และระดับของบุคคลต่างๆ ทั้งนี้ การแบ่งประเภทหรือรูปแบบของเครือข่าย เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่าย และเกิดความเข้าใจและช่วยให้มองเห็นการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.1.5 ลักษณะของเครือข่ายทางสังคม

(สนธยา พลศรี, 2550) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเครือข่ายไว้ ดังนี้

- 1) ภายในเครือข่ายต้องมีแกนนำและสมาชิกที่มีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินงานภายในเครือข่ายให้ขยายตัวขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) มีการบูรณาการความรู้จากภูมิปัญญาของสมาชิกภายในพื้นที่ชุมชนของ และจากภายนอกชุมชน
- 3) ภายในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งระหว่างสมาชิกภายในและสมาชิกภายนอกเพื่อให้ดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น
- 4) มีช่องทางให้สมาชิกภายในเครือข่ายได้เรียนรู้ร่วมกัน เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- 5) การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ฟังพาดการช่วยเหลือจากภายนอกน้อยหรือไม่ต้องรับการฟังพาดจากภายนอกเลย
- 6) เครือข่ายมีการแบ่งปันทรัพยากรกันอย่างเพียงพอโดยการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแลกเปลี่ยนแบ่งปันทรัพยากรร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมภายในเครือข่ายได้
- 7) มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ภายในเครือข่าย หรือการสร้างนวัตกรรมและการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ
- 8) การสื่อสารภายในเครือข่ายมีความสะดวก รวดเร็ว ง่ายต่อการเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลร่วมกันอย่างทันเวลา
- 9) มีการบริหารจัดการภายในเครือข่ายที่เหมาะสม สามารถดำเนินงานได้อย่างเกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
- 10) ภายในเครือข่ายจะต้องมีระบบในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการดำเนินงานและสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างเหมาะสมและเกิดความรวดเร็ว

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายการรวมกลุ่มของบุคคลหรือองค์กรเพื่อมากดำเนินการหรือกิจกรรมร่วมกันตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ของสมาชิกภายในเครือข่าย และมีเวทีเพื่อให้สมาชิกได้ทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานอยู่ได้อย่างยาวนาน ด้วยการสื่อสารกันในรูปแบบ

ต่าง ๆ ทั้งนี้ เครือข่ายมักมีความผูกพันกันตามโครงสร้างที่ร่วมกันรับผิดชอบ และมีความมือ
ร่วมแรง ร่วมใจกัน เพื่อที่จะทำตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ร่วมกัน

2.1.6 การจำแนกระดับของเครือข่าย

(เอกพงษ์ ไทรพุ่มทอง, 2549) ได้อธิบายเรื่องการจำแนกระดับของเครือข่าย ไว้ใน 2 มิติ คือ
มิติด้านโครงสร้างและมิติด้านความสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

1) ในมิติด้านโครงสร้าง สามารถอธิบายการทำงานของเครือข่ายแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ระดับความร่วมมือกันอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่
ไม่ต้องลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร

ระดับที่ 2 ระดับความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ เป็นการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่มี
การกำหนดพันธสัญญาร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร มีการจัดแบ่งโครงสร้างภายในเครือข่ายไว้
อย่างชัดเจน ว่าสมาชิกมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ซึ่งมีข้อเสียคือ อาจจะทำให้เกิดความไม่ยืดหยุ่นใน
การดำเนินงาน

ระดับที่ 3 ระดับความร่วมมือในองค์กรใหม่หรือโครงการใหม่ การดำเนินงานของ
เครือข่ายนำไปสู่การลงทุนร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรใหม่

ระดับที่ 4 ระดับความร่วมมือแบบ Joint กล่าวคือ เป็นการร่วมกันระหว่างองค์กรตั้งแต่
2 แห่ง เพื่อร่วมจัดตั้งองค์กรใหม่และร่วมกันดำเนินงาน

2) ในมิติด้านความสัมพันธ์ สามารถจำแนกระดับของเครือข่ายจากการติดต่อประสานงาน
ภายในระหว่างสมาชิกเครือข่ายระดับต่างๆ กล่าวคือ (ภรณ์ กวีติบุตร, 2522)

1. การประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง เช่น ผู้นำหรือสมาชิก
ภายในเครือข่ายเข้าไปทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายในหรือเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น โดย
ทำความคุ้นเคยกับโครงสร้าง หน่วยงานอื่น มีการติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ แลกเปลี่ยน
ข่าวสารข้อมูลทั่วไปในการทำงานเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและประสานความร่วมมือในการ
ดำเนินงานร่วมกัน

2. การประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับกลาง เช่น มีการแลกเปลี่ยน
ข้อมูลกันอย่างเป็นทางการโดยใช้ระบบเข้ามาช่วย รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อให้
เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งบุคลากร ทรัพยากรต่างๆ ร่วมกันระหว่างเครือข่ายกับองค์กรภายนอก

3. การประสานความร่วมมือกับระดับสูง หรือในระดับนโยบาย เช่น มีการจัดตั้ง
คณะกรรมการเพื่อดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ หรือมีการจัดทำข้อตกลงระหว่างเครือข่าย
กับกับหน่วยงานในระดับนโยบาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นในการจำแนกเครือข่าย สามารถจำแนกเครือข่ายได้ 2 มิติ คือ 1) ในมิติด้านโครงสร้าง พิจารณาจากความร่วมมือในการดำเนินงานของเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 2) ในมิติด้านความสัมพันธ์ พิจารณาเครือข่ายจากการประสานงานระหว่างระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับสูงสุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกเครือข่าย เพื่อนำไปอธิบายระดับเครือข่ายของพื้นที่ที่ทำการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงระดับความร่วมมือของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่

2.1.7 บทบาทของเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน

ในเครือข่ายต่างมีบทบาทที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป โดยบางเครือข่ายมีบทบาทเป็นผู้ที่เน้นในการทำกิจกรรม ในบางเครือข่ายมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร โดยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ (พระมหาสุทิตย อากาศโร, 2547)

1) ระดับกิจกรรม/การทำงาน (ทีมทำ) เครือข่ายมักเน้นที่การทำงานในระดับพื้นที่หรือในประเด็นปัญหาที่สำคัญ โดยเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างภายในเครือข่ายไม่ซับซ้อน มีลักษณะของการทำงานคล้ายกับการทำงานที่มีลักษณะเป็นงานประจำ ภายในเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างสมาชิกซึ่งเป็นบุคคลและทรัพยากรในพื้นที่

2) ระดับการสนับสนุนและประสานงาน (ทีมนำ) เครือข่ายจะมีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานหรือกิจกรรมของเครือข่ายย่อย โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างหน่วยงานย่อยต่างๆ ภายในเครือข่าย

3) ระดับส่งเสริม/และการให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) เป็นเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาของเครือข่าย ซึ่งมีลักษณะเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นของภาครัฐ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เครือข่ายอื่น ๆ

อาจกล่าวได้ว่า บทบาทในการทำงานร่วมกันของเครือข่าย มีระดับของการมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับของระดับกิจกรรม/การทำงาน ระดับการสนับสนุนและประสานงาน และระดับส่งเสริม/และการให้คำปรึกษา ซึ่งในการศึกษาบทบาทในการทำงานร่วมกันภายในเครือข่ายหนึ่งๆ นั้น เครือข่ายอาจมีบทบาทในการทำงานที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้ในความเป็นเครือข่ายต้องอาศัยบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันภายในสมาชิกเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์ที่เครือข่ายได้ตั้งเป้าหมายไว้

2.2 แนวคิดเครือข่ายการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีแนวทางของเครือข่าย เพราะเครือข่ายจะช่วยให้การดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยวสามารถดำเนินต่อไปได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลง และมีการแข่งขัน โดยการทำงานร่วมกันของเครือข่ายการท่องเที่ยวในระบบที่มีการแข่งขันและการทำงานร่วมกัน ต้องมีการจัดการเครือข่ายที่ดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ เครือข่ายการท่องเที่ยวจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมนวัตกรรม การแบ่งปันความรู้ ความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง

โครงสร้างของการศึกษาเครือข่ายภายใต้การท่องเที่ยว

1. เครือข่ายนโยบาย มีหลักคิดว่า เครือข่ายให้การเข้าถึงทรัพยากรและสามารถเป็นทางเลือกแทนรัฐบาล และการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์สาธารณะ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในเครือข่าย และลำดับชั้นของเครือข่าย

2. เครือข่ายธุรกิจ คือ เครือข่ายเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจให้มั่นคง มองธุรกิจเป็นหลักและตั้งคำถามว่าการเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวสามารถสร้างประโยชน์ให้กับธุรกิจการท่องเที่ยวได้อย่างไร

3. เครือข่ายความร่วมมือ คือ เครือข่ายเป็นการสร้างสมดุลระหว่างการแข่งขันและการทำงานร่วมกัน ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และการจัดการปลายทางจากมุมมองของเครือข่ายสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์แบบร่วมมือเมื่อไม่ถูกขัดขวางโดยความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นและความไม่สมดุลของอำนาจ

4. การกำหนดค่าเครือข่าย คือ เครือข่ายเป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการกำหนดค่า โครงสร้าง รูปร่างของเครือข่าย และการเชื่อมโยงระหว่าง Node และลักษณะของการเชื่อมโยง จะเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว

2.3 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด, 2548) ให้ความหมาย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวชุมชน อาศัยปัจจัยที่สำคัญจากทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตดั้งเดิม ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของชุมชน โดยใช้องค์ประกอบสำคัญได้แก่ การดำเนิน

กิจกรรมร่วมกันเริ่มตั้งแต่ การวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการจัดการผลประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน

(สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546) กล่าวว่า ท้องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ให้ชาวบ้านนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึง วิถีชีวิตดั้งเดิม ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา มาใช้เป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ของคนภายในชุมชนเริ่มตั้งแต่ การวางแผนการร่วมกันดำเนินงาน การร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน รวมทั้งเน้นการสร้างควมยั่งยืนให้กับคนรุ่นหลัง และเกิดประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

(ประมาณ เทพสงเคราะห์, 2553) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนและส่งผลต่อชุมชน โดยเกิดจากการที่ชุมชนสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วนภายในชุมชน โดยได้ร่วมกันนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการ และคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาและแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินการท่องเที่ยว โดยการจะขับเคลื่อนให้ชุมชนดำเนินการตามแนวทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการเตรียมความพร้อม รวมถึงการสร้างควมเข้มแข็งให้กับชุมชน การทำให้คนในสังคมเห็นความของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญ โดยให้มีการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวบ้านภายในชุมชน เป็นการเพิ่มความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของชุมชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแลทรัพยากรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และเกิดความยั่งยืนภายในการดำเนินการท่องเที่ยว

2.3.2 องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีอยู่ 4 ด้าน ดังนี้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2565)

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ภายในชุมชนประกอบด้วยควมพร้อมในฐานทรัพยากรที่สมบูรณ์ มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งชุมชนต้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2) ด้านองค์กรชุมชน ภายในชุมชนเกิดความรู้สึกรักและห่วงแหนมีความผูกพัน และรู้สึกเป็นเจ้าของในท้องถิ่นของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ภายในชุมชนอาจมีผู้ที่มีทักษะในเรื่องต่างๆ เช่น มีปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ของชุมชน

3) ด้านการจัดการ ภายในชุมชนมีกลไกในการทำงานเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการกำหนดกฎ กติกา เพื่อจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

4) ด้านการเรียนรู้ ภายในชุมชนมีการสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจ ให้ผู้มาเยือนเกิดการเรียนรู้ทรัพยากรชุมชน โดยอาจมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้ง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนภายในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือน เพื่อให้สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว

2.3.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยภาครัฐพยายามเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่เพิ่มคุณค่าและยกระดับมูลค่าให้กับชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นใช้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลางในการสร้างแหล่งท่องเที่ยว หรือบางครั้งอาจเรียกว่าเป็น การท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ แตกต่างจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีลักษณะของการเน้นไปที่ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในชุมชน หรือในลักษณะการท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่พักแบบโฮมสเตย์ ที่จะเน้นไปที่ลักษณะของการใช้บ้านหรือที่พักเป็นศูนย์กลาง แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมหรือดำเนินงานร่วมกัน ทั้งมีการบริหารจัดการในรูปองค์กรชุมชน ซึ่งมีความชัดเจนในการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือช่วยสร้างความ

เข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยเน้นให้สมาชิกภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายในชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2565)

2.3.4 หลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(จินตนา กำแพงศิริชัย, 2554) ได้กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ กล่าว คือ

1. ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน
2. ส่งเสริมความรักและห่วงใยในชุมชนท้องถิ่นของตน และให้เกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน
3. การท่องเที่ยวชุมชนจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เกิดประโยชน์ เกิดการกระจายรายได้และเกิดผลตอบแทนที่มีความเป็นธรรมต่อสมาชิกในท้องถิ่น
4. เกิดความยั่งยืนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน
5. ชุมชนยังคงอยู่ซึ่งอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น
6. เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนภายในชุมชนและนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เพื่อให้ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่แตกต่าง

ทั้งนี้ การส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินการตามหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อม โดยการรณรงค์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการท่องเที่ยวในชุมชน และในขณะเดียวกัน คนในสังคมจะต้องตระหนักถึงความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีเป้าหมายคือ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดประโยชน์ให้แก่งานการรักษาทรัพยากรภายในท้องถิ่น รวมถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

2.3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดจากการใช้ทรัพยากรในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและทรัพยากรในชุมชนเป็นฐานในการผลิตเดียวกัน ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากการใช้ฐานทรัพยากรเดียวกันในการขับเคลื่อนการ

ท่องเที่ยว อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตดั้งเดิม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนจิตวิญญาณของชุมชน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับการพัฒนาพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการท่องเที่ยว ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตัดสินใจ รวมถึง การร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่นของตน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(ทิพย์วิมล แสงสุวรรณ, 2561) ได้ศึกษา บทบาทของเครือข่ายในการจัดการพลังงานชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นเครือข่ายของกลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี และนำเสนอแนวทางการใช้เครือข่ายในการจัดการพลังงานชุมชน ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี มีคุณสมบัติครบถ้วนตามปัจจัยของเครือข่าย ได้แก่ การมีองค์ประกอบและโครงสร้างเครือข่ายที่เหนียวแน่น มีการจัดระบบการบริหารเครือข่าย นอกจากนี้เป็นเครือข่ายที่เกิดผลสัมฤทธิ์ในเรื่องของการเกิดความสามัคคี มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้มีการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา และเกิดการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้การจัดการพลังงานชุมชนของกลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรีประสบความสำเร็จ แต่ยังคงมีข้อจำกัดเรื่องการผลักดันเชิงนโยบายเนื่องจากกระบวนการการตัดสินใจยังคงเป็นหน้าที่ของภาครัฐ

(ทิพย์วิมล ประเสริฐศรี, 2564) ได้ศึกษา การถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว ต้นแบบ: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านปูเต้อยู่ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปูเต้อยู่ มีการรวมกลุ่มกันของสมาชิกภายในหมู่บ้าน โดยมีการบริหารจัดการแบบไม่เป็นทางการ มีผู้นำทำหน้าที่คอยกำกับดูแล และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สมาชิกภายในกลุ่มมีความสามัคคีและมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ตามภารกิจของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

(ชรินดา วิเศษรัตน์ และ ชนาภา นิโครธานนท์, 2564) ได้ศึกษา การถอดบทเรียนกระบวนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่พบว่า ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มีจุดเด่นในการดำเนินงานคือการดึงเอาวิถีชีวิตชุมชนที่มีอัตลักษณ์ตนเอง มา

สร้างสรรค์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา หรือความรู้ชุมชนที่หลากหลาย โดยการดำเนินการท่องเที่ยวมาจากการผลักดันของผู้นำในชุมชนที่มีความอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมแรง ร่วมใจ ความสามัคคี และขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยมีวิสัยทัศน์ และการเสียสละเพื่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(ปวีรวรรต สมนึก, 2555) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านภูกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูมีการรวมกลุ่มกันดำเนินการท่องเที่ยวโดยใช้โครงสร้างของกรรมการหมู่บ้าน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการดำเนินงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ และดำเนินกิจกรรมเป็นฐานสำหรับเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านภูมีการดำเนินการในอาศัยหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการดำเนินการในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านภู ด้านการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม โดยชุมชนบ้านภูได้รวมจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนขึ้นมาเพื่อสืบทอดอาชีพละศิลปะวัฒนธรรม และในด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม มีการจัดกิจกรรมผ่านวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

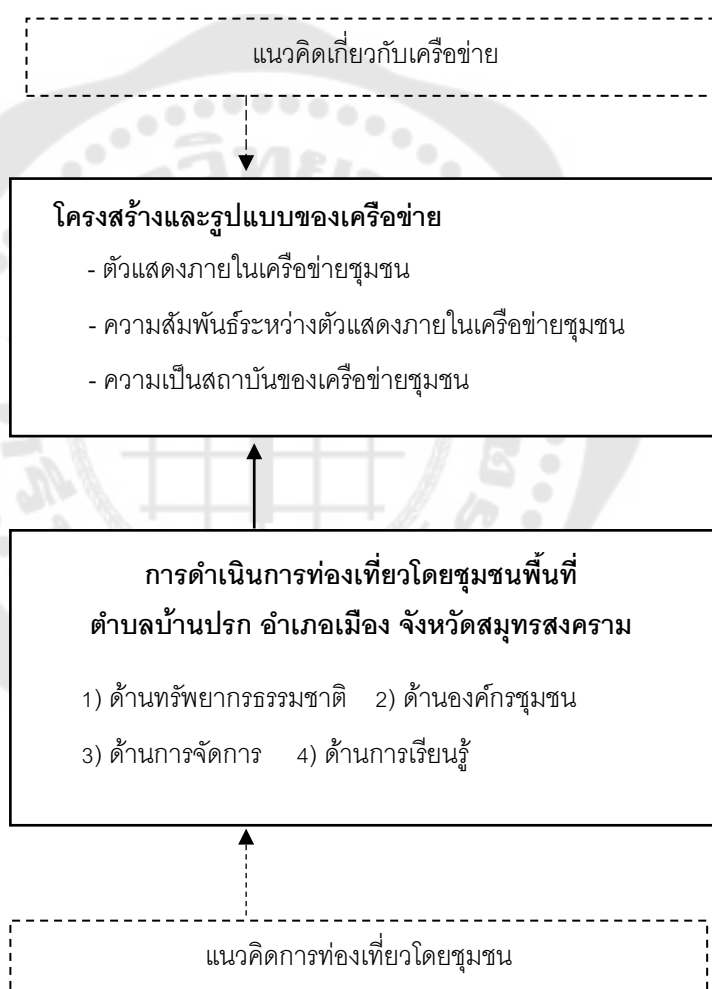
(นวพันธ์ นาคนบรพ, 2550) ทำการศึกษา เรื่อง แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษะยาวน้อย จังหวัดพังงา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกษะยาวน้อย สามารถเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยขึ้นกับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การมีระบบการบริหารจัดการองค์กรชุมชนที่ดีซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม คือ ความศรัทธาต่อผู้นำ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การมีประสบการณ์การต่อสู้ร่วมกันมา การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกื้อกูลกัน แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกษะยาวน้อย จะเป็นแนวทางในการเสริมศักยภาพ สร้างโอกาสและช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแบบบูรณาการ เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีต่อไปได้ท่ามกลางการพัฒนาการท่องเที่ยวกระแสหลักของบริบทรอบข้างโดยใช้ศักยภาพชุมชน และทุนทางสังคมเป็นพื้นฐานต่อไป

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดเครือข่ายทางสังคม เพื่อจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพรรณนาโครงสร้างทางสังคม บนฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางสังคมต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้เห็นถึงประเด็นย่อยคือ โครงสร้างภายในเครือข่ายชุมชน ตัวแสดงในเครือข่ายชุมชน และความสัมพันธ์ในเครือข่ายชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และ ด้านการเรียนรู้ เพื่อให้เห็นถึงบทบาทเครือข่ายชุมชนในการจัดการเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยว โดยจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวนี้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย สำหรับตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

2.5 กรอบแนวคิดวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งศึกษาถึง โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้ศึกษาได้ ดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary research) จากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ รวมไปถึงเว็บไซต์ (Website) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีเครือข่าย แนวคิดเครือข่ายการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อนำไป ประกอบการวิเคราะห์ผลของการศึกษาต่อไป

2) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยใช้การวิจัยภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง โดยจะทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จากสมาชิกที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก และกำหนดวิธีในการวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งเจาะจงไปที่ผู้นำและสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อรวบรวมข้อมูลโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ต.บ้านปรก อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม นอกจากนี้ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยจะทำการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยการที่ผู้ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่ง เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

3.2.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จากกลุ่มตัวอย่างที่ดำรงตำแหน่งประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ปรึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองฯ กรรมการภายในวิสาหกิจบ้านริมคลองฯ เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่าง ๆ

3.2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คือ สมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ/สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- 1) ประธาน/ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จำนวน 1 คน
- 2) ที่ปรึกษาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จำนวน 1 คน
- 3) กรรมการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกเปิดบ้านให้บริการเป็นโฮมสเตย์ และสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนฯ ที่ให้บริการกิจกรรมในการท่องเที่ยว เช่น การพายเรือ การทำขนม การทำน้ำตาลโตนด การสาธิตจักสาน เป็นต้น จำนวน 5 คน
- 4) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน จำนวน 1 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) แบบสังเกต ผู้วิจัยใช้แบบสังเกต (Observation Form) ในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และจะกระทำตนให้คนในชุมชนยอมรับว่าผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ซึ่งประกอบด้วยการสังเกต การซักถาม การจดบันทึก โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตบริบทของชุมชนทั่วไป เช่น ประวัติความเป็นมา และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นในชุมชน

(2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยกำหนดคำถามด้านต่างๆ กำหนดโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวม เพื่อให้ได้ข้อมูลเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมประเด็นศึกษา

และในการสัมภาษณ์จะทำการบันทึกข้อมูลโดยการใช้นิเทศน์บันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปแบบในการบันทึกภาพบรรยากาศขณะทำการสัมภาษณ์

3.4 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา โดยการออกแบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหา และความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้จากอาจารย์ที่ปรึกษาและ/หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้แบบสัมภาษณ์มีความกระชับและรัดกุม สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ และสามารถนำไปใช้รวบรวมคำตอบครอบคลุมประเด็นเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประมวลผลของข้อมูล ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative data) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อแสวงหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.6 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยและวิเคราะห์จากเอกสารหนังสือเอกสารทางวิชาการ ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลที่ได้จากการศึกษามาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนา

บทที่ 4

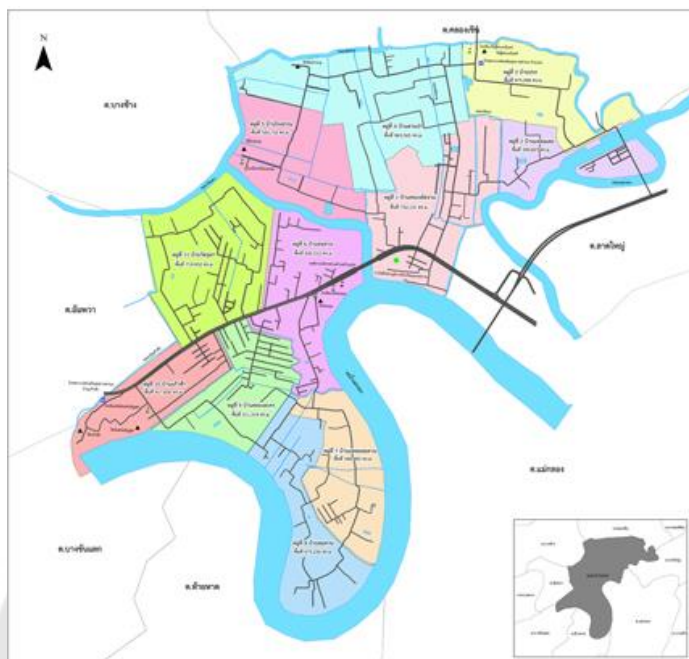
ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายฯ รวมทั้งศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ จากผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวฯ ประกอบด้วยตัวแสดงภายในชุมชนเป็นตัวแสดงหลักในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีตัวแสดงจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในบางกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายและภายนอกเครือข่าย และเครือข่ายได้มีการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่าง ๆ จนเกิดความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และแบ่งเนื้อหาการนำเสนอตามวัตถุประสงค์วิจัย 2 ประเด็น ดังนี้

1. โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
2. การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

4.1 โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพสภาพทั่วไป ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นที่ตั้งและอาณาเขตของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีที่ตั้งทิศตะวันตก ติดต่อกับเทศบาลอัมพวา ทิศเหนือติดต่อกับตำบลคลองเขิน ทิศตะวันออก ติดต่อกับเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม ทิศใต้ติดต่อกับแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำแม่กลองและลำคลองไหลผ่าน เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำสวน นอกจากนี้ยังมีการทำประมงในพื้นที่ด้วย

ภาพประกอบ 2 แผนที่พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม (2562)

การแบ่งเขตการปกครองแยกพื้นที่ออกเป็น 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองลัดจวน หมู่ที่ 2 บ้านแหลมเตย หมู่ที่ 3 บ้านปรก หมู่ที่ 4 บ้านสวนป่า หมู่ที่ 5 บ้านโรงธรรม หมู่ที่ 6 บ้านลมทวน หมู่ที่ 7 บ้านแหลมลมทวน หมู่ที่ 8 บ้านคิ่งลมทวน หมู่ที่ 9 บ้านคลองละคร หมู่ที่ 10 บ้านแก้วฟ้า หมู่ที่ 11 บ้านสามแยกโรงธรรม โดยมีจำนวนประชากรรายละเอียด ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านคลองลัดจวน	604	662	1,266	602
2	บ้านแหลมเตย	85	88	173	74
3	บ้านปรก	180	216	396	119
4	บ้านสวนป่า	402	419	821	293
5	บ้านโรงธรรม	238	281	519	186

ตาราง 1 (ต่อ)

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
6	บ้านลมทวน	457	495	952	445
7	บ้านแหลมลมทวน	299	334	633	222
8	บ้านคู้งลมทวน	224	262	486	190
9	บ้านคลองละคร	579	668	1,247	595
10	บ้านแก้วฟ้า	528	544	1,072	443
11	บ้านสามแยกโรงธรรม	478	661	1,139	544
	รวม	4,074	4,630	8,704	3,695

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก (2565)

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ของตำบลบ้านปรกมีสมาชิกจากการขยายตัวของบ้านเมือง โดยไม่มีการอพยพของประชากรมาจากแหล่งใด นับว่าเป็นสมาชิกที่สืบทอดกันมาเป็นช่วงๆ ตามกาลเวลา โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำสวนตาลมะพร้าว และมะพร้าวผลเป็นหลัก จึงมีการขยายตัวของประชากร สร้างบ้านเรือนอยู่ในสวนมะพร้าว ต่อมาช่วงหลังๆ มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปบ้าง เช่น ทำประมงชายฝั่ง และนอกน่านน้ำ (เฉพาะหมู่ที่ 1,6) ซึ่งมีการจ้างแรงงานต่างด้าวเช่น พม่า ปัจจุบันตำบลบ้านปรกมีเส้นทาง คมนาคมระหว่างอำเภอและเชื่อมไปสู่ จังหวัดอื่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยว ระดับประเทศ เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ซึ่งทำให้การกระจายตัวของประชาชนสร้างบ้านเรือนและธุรกิจ บนถนนทางหลวงหมายเลข 235 กั้นหนาแน่น และเป็นปัญหาในการรุกพื้นที่ของเกษตรกรให้ลดลง

ลักษณะของพืช สัตว์ และความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนบ้านริมคลองมีการปลูก ต้นมะพร้าวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งมะพร้าวน้ำตาล มะพร้าวผล มะพร้าวอ่อน เนื่องจากเป็นพืชที่สามารถ ออกผลได้ตลอดทั้งปี และถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่าง หนึ่ง ของชุมชนบ้านริมคลอง นอกเหนือจากมะพร้าว ยังมีพืชอีกหลายชนิดที่นิยมปลูกกันในชุมชนได้แก่ มะพร้าวน้ำตาล มะพร้าวผล มะพร้าวอ่อน มะนาว มะม่วง เมล่อน มะขามเทศ และพืชผักที่นิยมปลูกแบบไม่ใช้ สารเคมี เป็นผักท้องถิ่นครัวเรือนทั่วไป

การใช้พื้นที่ในปัจจุบัน ตำบลบ้านปรกเป็นตำบลที่ติดอยู่กับเทศบาลทั้งสองแห่ง คือเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม และเทศบาลอัมพวา จะมีถนนสายหลักคือ ถนนหลวงหมายเลข 325 ผ่านกลางตำบล และถนนสายหลักจากถนนพระราม2 ไปสู่บริเวณปากท่อ ทำให้พื้นที่ ประมาณ 50% ใช้เป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและอาณาเขตจะขยายเพิ่มมากขึ้น อีก 50% ใช้ในการปลูกพืช เช่นมะพร้าวตาล มะพร้าวผลเป็นหลัก นอกจากนั้นภายในชุมชนมีสิ่งก่อสร้างต่างๆ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแก้วฟ้า สถานีอนามัยตำบลบ้านปรก ศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

จุดเริ่มต้นของบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เกิดจากการนำโดย คุณฉัตรดา เอกแก้วนำชัย (ป้าเล็ก) ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตก ในช่วงปีพ.ศ. 2540 – 2542 ทำให้ป้าเล็กมีความคิดที่จะกลับมาอยู่บ้านและพัฒนาชุมชนของตนเอง ประกอบกับเห็นตัวอย่างของการทำโฮมสเตย์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์ จึงเกิดความสนใจอยากดำเนินการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นในลักษณะโฮมสเตย์ ในแรกเริ่มนั้นป้าเล็กได้นำเงินที่ได้สะสมจากการทำงานมาซื้อที่และทำถนนเพิ่มเพื่อขยายการท่องเที่ยว ซึ่งต่อมาได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อสร้างถนน เมื่อมีถนนเข้ามาในชุมชนจึงมองเห็นโอกาสที่จะสามารถพัฒนาชุมชนได้มากยิ่งขึ้น จึงดำเนินการเปิดบ้านเป็นที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์โดยเริ่มต้นจากบ้านป้าเล็กก่อน

การเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักในรูปแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านริมคลอง ในช่วงเริ่มต้นนั้น ยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักจำนวนไม่มาก ต่อมาได้รับการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานขณะนั้น คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก และเป็นบุคลากรในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเกิดความประทับใจจากการที่ได้มาพักและทำกิจกรรมในชุมชนบ้านริมคลอง เมื่อกลับไปจึงนำเสนอชุมชนเข้าสู่ ศูนย์บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว (สายด่วน 1672) ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งจากการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวและจากการบอกต่อของนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวชมบ้านริมคลอง จากการประชาสัมพันธ์ในขณะนั้นทำให้ชุมชนบ้านริมคลองมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น และประกอบกับใน พ.ศ. 2546 ตลาดน้ำอัมพวาเปิด ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสแวะเข้ามาพักผ่อนที่ชุมชนบ้านริมคลองจำนวนมากขึ้นด้วย หรือบางครั้งมาเป็นคณะใหญ่

ปัญหาที่ตามมาจากการที่จำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น คือบ้านพักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ คุณฉัตรดาฯ ในขณะนั้นมีบ้านสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าพักเพียง 2-3 หลัง

ด้วยความที่อยากสร้างที่พักที่ยังคงความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ จึงเกิดความคิดในการขยายแหล่งท่องเที่ยว โดยการเชิญชวนเพื่อนบ้านมาเข้าร่วมในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกัน โดยมองถึงแนวทางในการที่จะจัดตั้งให้ชุมชนบ้านริมคลองกลายเป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงได้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐคือ สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อพยายามขอให้จัดตั้งกลุ่มเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตอนนั้นทางเกษตรจังหวัดไม่เห็นด้วย เพราะมองว่าชุมชนไม่มีจุดดึงดูดที่จะทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดผู้คนเข้ามาได้ ก่อนที่จะมาจัดตั้งให้ในภายหลัง โดยชุมชนบ้านริมคลองถูกจัดตั้งเป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มที่ 16 ของจังหวัด เนื่องจากชุมชนได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งในการจัดการเรื่องที่พักโฮมสเตย์ และการพยายามดึงเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรม ให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้น

โดยก่อนที่จะมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น คุณฉัตรดาฯ ได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยเชิญชวนคนในชุมชนมาร่วมปรึกษาหารือถึงแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ในตอนแรกนั้น คนในชุมชนไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะไม่คิดว่าจะสามารถทำโฮมสเตย์ได้ บวกกับด้วยความกลัวและไม่กล้าที่จะทำให้บ้านเรือนของตนนั้นกลายเป็นที่พักให้กับนักท่องเที่ยว แต่เนื่องด้วย คุณฉัตรดาฯ เป็นผู้ริเริ่ม และหาบ้านที่กล้าทำเป็นตัวอย่างของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรเพื่อจะสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดรายได้ การจัดการค่าที่พักในขณะนั้น จัดเก็บค่าที่พักจากนักท่องเที่ยวเพียงคนละ 200 บาท โดยส่วนหนึ่งจะแบ่งให้กับเจ้าของบ้าน และอีกส่วนหนึ่งเก็บเข้ากองกลางสำหรับเป็นค่าอาหารเช้า บ้าเล็กมีการแนะนำวิธีสำหรับดูแลนักท่องเที่ยวให้กับเจ้าของบ้านสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ต่อมาชาวบ้านหลายๆ บ้าน จึงเปิดใจยอมรับที่จะทำโฮมสเตย์มากขึ้น

เมื่อชักชวนสมาชิกเข้ามาร่วมดำเนินกิจการเปิดบ้านพักเป็นโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยวแล้ว กลุ่มชาวบ้านได้รวบรวมศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน บอกเล่าเรื่องราวที่มีความผูกพันกับความเป็นชาวสวนมะพร้าว มีการใช้ประโยชน์ของมะพร้าวตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และใช้มะพร้าวสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและร่วมทำกิจกรรม การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนบ้านริมคลองมีการดำเนินการเรื่อยมา จนกระทั่งทำให้บ้าเล็กที่นับได้ว่าเป็นผู้นำกลุ่มในขณะนั้น ได้รวมตัวกันกับสมาชิกเพื่อรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มในชื่อ “วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์” ในปี พ.ศ. 2549 โดยมีการระบุโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน

การดำเนินงานของชุมชนภายใต้รูปแบบวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ แสดงให้เห็นถึงความเป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีแนวคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันมาร่วมกัน ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มชาวบ้านที่เห็นถึงคุณค่าของธรรมชาติ ความเป็นบ้านสวน ริมน้ำ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ใช้เรือเป็นพาหนะ มาตั้งแต่ดั้งเดิม ประกอบกับวิถีการประกอบ อาชีพของชาวสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว สวนผลไม้หลากหลายพันธุ์ ต้นลำพูและ หิงห้อย ที่อยู่คู่กับชาวสมุทรสงครามมาแต่อดีตกาล

วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ดำเนินงานเรื่อยมา โดยการนำของคุณธิรดา เอกแก้วนำชัย (ประธานชุมชน) คุณบรรจง หัตถินาโค คุณล้นทม สุพรรณโรจน์ (รองประธาน ชุมชน) และสมาชิกที่ได้ปรึกษาหารือกันเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสำหรับผู้มาเยือน พร้อม ทั้ง สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่างๆ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาให้มี กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรผ่านฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์น้ำตาล มะพร้าว กลุ่มอนุรักษ์เรือพาย กลุ่มผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารแบบพอเพียง กลุ่มอนุรักษ์ดนตรี ไทย กลุ่มล่องอั้งคารกลุ่มนวดแผนไทย และกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกมากมายจน ทำให้ชุมชนได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ. 2553 รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยววิถี ชุมชนดีเด่น หรือรางวัลกินรีในปี พ.ศ. 2556 รางวัลสุดยอดชุมชน Creative Tourism และได้รับ คัดเลือกให้เป็น หนึ่งใน 20 ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่า ภายใต้ความสำเร็จของชุมชนที่ดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน บ้านริมคลองมีการใช้กลไกการดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลอง โฮมสเตย์ รวมตัวกันในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน เกี่ยวข้องส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการ รวมถึงการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยสมาชิกยังมีการเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือกับ ตัวแสดงภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อรับการสนับสนุนการดำเนินงานให้กับ แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ที่ต้องใช้ดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ งบประมาณ รวมทั้งการจัดทำแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งการ ดำเนินการดังกล่าว นำไปสู่การทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจน ได้รับรางวัลการ์ตูนดีต่าง ๆ มากมาย การดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวล้วนเกิดขึ้น ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยตัวแสดงที่มีความสัมพันธ์กันในการ ดำเนินการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยสามารถอธิบายโครงสร้างและรูปแบบเครือข่ายในการ ดำเนินการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 โครงสร้างตัวแสดงภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบล บ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการดำเนินการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ที่เห็นได้ว่าเป็นจากความคิดริเริ่มของคนในชุมชน ที่ได้เกิดแนวคิดในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน โดยนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ จากนั้นเมื่อการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนได้ขยายตัวขึ้น ได้เริ่มมีการชักชวนสมาชิกเข้ามาร่วมดำเนินงาน จนกระทั่งสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองได้มีความร่วมมือกันเพื่อรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์จนสำเร็จ และมุ่งดำเนินกิจกรรมของชุมชนเรื่อยมา จนเกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับที่สูงขึ้น

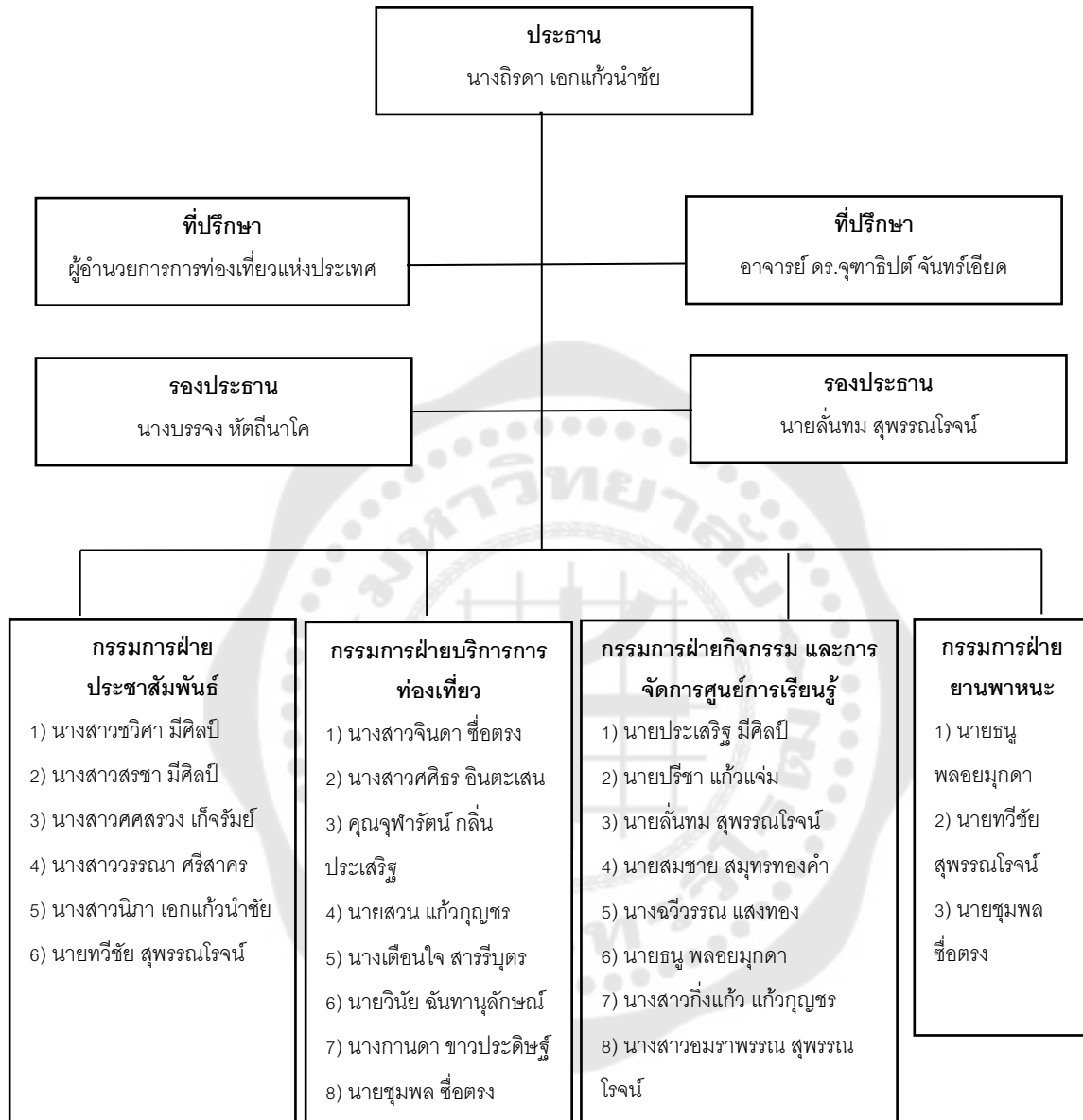
หากพิจารณาพบว่า การดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านริมคลองเป็นไปตามลักษณะของเครือข่ายในระดับชุมชน ภายใต้รูปแบบวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยประกอบด้วยตัวแสดงที่หลากหลายที่เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งตัวแสดงภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และตัวแสดงภายนอกเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว ทั้งนี้จากการศึกษาสามารถจำแนกตัวแสดงภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เป็นดังนี้

1) ตัวแสดงภายในชุมชน

ภายใต้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ มีสมาชิกตามโครงสร้างในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยมีองค์ประกอบของสมาชิกภายในวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จำนวน 30 คน การแบ่งบทบาทหน้าที่เป็นไปตามศักยภาพและความถนัดของสมาชิกแต่ละคน ประกอบไปด้วย ประธานหรือผู้นำ จำนวน 1 คน ที่ปรึกษา จำนวน 2 คน รองประธาน จำนวน 2 คน และสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์แต่ละฝ่ายรวมจำนวน 25 คน ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน โดยมีการแบ่งโครงสร้างวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ดังนี้

โครงสร้างวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

ที่มา : วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ (2565)

จากโครงสร้างสมาชิกภายในวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ สามารถจำแนกตัวแสดงภายในวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ได้ ดังนี้

- 1) ประธาน หน้าที่ จัดประชุม บริหารจัดการภาพรวมของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นวิทยากรหลักในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชน
- 2) รองประธาน หน้าที่ ประสานงานการประชุม ควบคุมการดำเนินกิจกรรมของแต่ละฝ่ายบริหารจัดการเรื่องการเงินของกลุ่ม ตลอดจนดูแล และประสานงานรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวดูงานสัมมนา
- 3) ที่ปรึกษาโครงการ หน้าที่ ปรึกษาและให้คำแนะนำในการดำเนินการทั่วไปของกลุ่มฯ
- 4) กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์หน้าที่ เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ และประชาสัมพันธ์ข้อมูลการดำเนินงานของชมรมให้แก่ประชาชนในชุมชนรับทราบ
- 5) กรรมการฝ่ายบริการการท่องเที่ยวหน้าที่ อำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว อาทิ จัดเตรียมสถานที่ศึกษาดูงาน จัดเตรียมเรื่องอาหารและเครื่องดื่ม จัดเตรียมเรื่องจุดจอดรถ และจัดเตรียมเรื่องสถานที่
- 6) กรรมการฝ่ายกิจกรรมและฐานการเรียนรู้หน้าที่ จัดเตรียมกิจกรรมฐานการเรียนรู้ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ ฐานเรียนรู้การทำ ขนมไทยโบราณ เรียนรู้พิพิธภัณฑ์มะพร้าว ฐานการทำน้ำตาล มะพร้าวและน้ำตาลไซรัป ฐานเรียนรู้การทำจักสานจากใบมะพร้าว ฐานเรียนรู้การทำเกษตรปลอดสารพิษ และฐานเรียนรู้การทำผ้ามัดย้อมธรรมชาติ เป็นต้น
- 7) กรรมการฝ่ายยานพาหนะ หน้าที่ ประสานงาน การรับ-ส่งนักท่องเที่ยว และกลุ่มผู้เข้าศึกษาดูงาน ดูแลและให้เข้าจักรยานของชมรม

ภายใต้โครงสร้างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ สมาชิกที่เข้ามาช่วยในเครือข่ายโดยส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน เกิดจากการชักชวนเข้าร่วมจากผู้นำและสมาชิกเครือข่ายที่รู้จักในชุมชน สมาชิกมีความเชื่อถือและตัดสินใจเข้าร่วมเครือข่ายด้วยความสนใจวัตถุประสงค์ร่วมกันในการที่จะนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาใช้ร่วมกันเพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการมองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มด้วย

ในประเด็นของตัวแสดงภายในชุมชน พบว่า การเข้ามาของตัวแสดงภายในชุมชน เกิดจากการชักชวนกันของสมาชิกภายในเครือข่าย โดยการนำของ คุณณิรดา เอกแก้วนำชัย (ประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์) ที่ได้ชักชวนสมาชิกภายในชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินการท่องเที่ยวภายในชุมชน เนื่องจากการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มมากขึ้น โดยเริ่มที่ชักชวนให้สมาชิกในชุมชนเปิดบ้านเป็นที่พักโฮมสเตย์ และร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การเข้ามาของสมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์เกิดจากการชักชวนสมาชิกที่อยู่ภายในชุมชน โดยจากผู้นำชุมชนเป็นคนเชิญชวน สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยคุณทวีชัย สุพรรณโรจน์ (กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์) และ คุณเพียงใจ แก้วกฤษกร (กรรมการฝ่ายบริการการท่องเที่ยว) ได้ทำการให้สัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกันนี้ว่า

“บ้านริมคลองฯ เริ่มจากป่าเล็กทำมาก่อน ต่อมาเพิ่มจำนวนโฮมสเตย์เรื่อยๆ ป่าเล็กเขาทำมา 20 กว่าปี ผมเข้าร่วมมา 10 ปี เกิดจากการที่ป่าเล็กชวนมา ชวนชุมชนข้างบ้านใกล้เคียงมาร่วม เดิมทีผมปลูกผักปลอดสารอยู่แล้ว เราเป็นที่หนึ่งของจังหวัด ได้รับรางวัลกินรีมาหลายตัว” (ทวีชัย สุพรรณโรจน์, สัมภาษณ์: 10 เมษายน 2565) และในประเด็นเดียวกันคุณเพียงใจ แก้วกฤษกร ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“จุดเริ่มต้นของการเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนบ้านริมคลองฯ ที่ทำกิจกรรมสาธิตการแปดताल เพราะเคยทำอยู่แล้วตอนวัยรุ่น แต่ก่อนทำอาหารทะเลแปรรูป หลังจากเกษียณก็กลับมาทำแปดतालโดยการชักชวนของป่าเล็ก ปกติก็ทำคนเดียวเป็นหลักแต่จะมีแฟนมาช่วยทำด้วย ทำเป็นชีวิตประจำวันอยู่แล้วไม่ได้สาธิตอย่างเดียว ทำใช้เองด้วยส่งผลิตเองด้วย ควบคู่ไปกับการสาธิตให้นักท่องเที่ยวดู เมื่อก่อนไม่มีการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ก็ทำกับข้าวโชว์ ทำอาหารโชว์ สมาชิกในกลุ่ม 10-15 คน คนแปดतालต้องมาอยู่ประจำ ไม่มีหยุดไม่มีเสาร์อาทิตย์ ทำกันแค่สองคนกับแฟน เพราะไม่มีใครทำเป็นเลย” (เพียงใจ แก้วกฤษกร, สัมภาษณ์ : 9 เมษายน 2565)

นอกจากนี้ การเข้ามาของสมาชิกในเครือข่ายฯ โดยผู้นำชุมชนแล้ว ภายในเครือข่าย ได้มีการเชิญชวนกันโดยสมาชิกภายในชุมชนด้วยกันเอง โดยดึงเอาสมาชิกที่มีความสนใจเข้าร่วมและมีความถนัดที่หลากหลายของแต่ละคนมาร่วมกันบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว บางกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านทำอยู่เป็นประจำ งานที่ทำจึงสามารถนำไปต่อยอดให้กลายเป็นกิจกรรมสำหรับสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชมหรือเรียนรู้ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์คุณศศิธร

อินตะเสน (สมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองฯ) ได้ทำการให้สัมภาษณ์ในประเด็นการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ว่า

“จุดเริ่มต้นของการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนบ้านริมคลองฯ จริงๆ แล้ว บ้าเล็กไม่ได้เป็นคนชวน แต่เป็นบ้าอีกคนนึงชวน แต่ก่อนขาดแม่บ้านพอดีเราออกจากงานด้วยเลยได้มาเป็นวิทยากรทำขนม แต่ก่อนมีคุณบ้าทำ แต่เขาเสียไปแล้ว ก็ไม่มีใครมาทำ บ้าเลยมาทำแทน ทำอยู่ที่นี่ 7- 8 ปีแล้ว ไม่ได้ทำขนมอย่างเดียวช่วยทั้งงานครัว ช่วยแม่บ้าน ทำทุกวัน อาทิตย์นึงหยุด 1-2 วัน ตอนแขกน้อยๆ และในแต่ละกิจกรรมสมาชิกในชุมชนบ้านริมคลองฯ ขึ้นมา แต่ละคนถนัดอะไรก็เอามารวมกันสามารถเสนอแนะออกความคิดเห็นร่วมกันได้” (ศศิธร อินตะเสน, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565)

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลวิจัย พบว่า แม้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์จะประกอบไปด้วย 30 คน ตามองค์ประกอบที่ได้กล่าวไปข้างต้น แต่สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจริงมีจำนวนลดน้อยลงจากเดิมที่เริ่มมีการรวมกลุ่ม เนื่องด้วยสมาชิกส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในเรื่องของสุขภาพอายุที่สูงขึ้น สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ คุณศศิธร อินตะเสน (สมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองฯ) ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“สมาชิกแต่ก่อนมีประมาณ 30 คน มีแต่คนแก่ๆ เดี่ยวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว เขาไม่ค่อยไหว” (ศศิธร อินตะเสน, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565)

ปัจจุบันทำให้ภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ มีการเปลี่ยนแปลงการเข้า-ออก ของสมาชิกอยู่เรื่อยๆ ทำให้เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวพยายามชักชวนสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมดำเนินงานอยู่บ้าง แต่ค่อนข้างมีจำนวนน้อย เนื่องด้วยการท่องเที่ยวชุมชนบางครั้งไม่ได้เกิดรายได้ที่แน่นอน และคนรุ่นใหม่อาจมองว่าการทำงานในชุมชนเกิดผลตอบแทนที่ค่อนข้างน้อยหรือไม่เพียงพอที่จะทำเป็นงานประจำหรือเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ทั้งนี้ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของตัวแสดงหรือสมาชิกภายในเครือข่าย โดยการชักชวนสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีลักษณะการทำงานในรูปแบบเครือข่าย ภายใต้ชื่อวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ มีรูปแบบของการทำงานในแนวราบ โดยสมาชิกในชุมชนมีการพูดคุยปรึกษาหารือและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ตัวแสดงภายในเครือข่ายมีความเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาต่อยอดทรัพยากร และศักยภาพที่ตัวแสดงภายในแต่ละส่วนมีอยู่มาใช้ในการทำงานร่วมกัน ทำให้ภายใต้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ การเสริมศักยภาพและการทำงานของตัวแสดงภายในเครือข่ายเป็นไปร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2) ตัวแสดงภายนอกชุมชน

ภายใต้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว นอกจากที่เครือข่ายชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันดำเนินงาน และประกอบไปด้วยตัวแสดงที่เป็นสมาชิกภายในชุมชนแล้ว การดำเนินการในบางเรื่องก็เครือข่ายชุมชนยังขาดหรือยังคงมีไม่เพียงพอ อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ทักษะความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินการท่องเที่ยวเกิดความสำเร็วมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องอาศัยตัวแสดงภายนอกเครือข่ายเพื่อเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชนให้เป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง การเข้ามาของตัวแสดงภายนอกเครือข่าย เกิดจากการประสานงานผ่านประธานหรือผู้นำของเครือข่ายชุมชน ด้วยวิธีการ เช่น ทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานอื่น ทำความคุ้นเคยกับโครงการที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานนั้นๆ หรือแม้กระทั่งการที่ผู้นำมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมเวทีรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ จึงเกิดโอกาสในการติดต่อประสานงานกันขึ้นกับตัวแสดงภายนอก ตัวแสดงภายนอกที่เข้ามาได้ให้การสนับสนุนเครือข่ายชุมชน ได้ให้การสนับสนุนทั้ง ด้านความรู้ทางวิชาการ ด้านงบประมาณ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมถึงการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ ตัวแสดงภายนอกยังมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เข้ามาจัดประชุมเพื่อก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมหรือความสามัคคี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมี

ประสิทธิภาพ และสามารถยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หน่วยงานที่เข้ามา มีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมทั้ง เครือข่ายผู้ประกอบการภายนอก สามารถจำแนกตัวแสดงภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย ของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ได้ดังนี้

1) หน่วยงานภาครัฐ อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม กรมส่งเสริม อุตสาหกรรม กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

2) หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัด สมุทรสงคราม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

3) สถาบันการศึกษา อาทิ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัย พระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

4) ภาคเอกชน อาทิ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่น บอรัณ ดิ สติงชั่น จำกัด

จากตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในสนับสนุนเครือข่ายชุมชนจากตัวแสดงในหลายภาคส่วน การดึงหรือประสานงานกับตัวแสดงภายนอกให้เข้ามามีส่วนสนับสนุนการดำเนินงาน เป็นไปใน ลักษณะของการประสานผ่านผู้นำกับกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานอื่น เพื่อให้เข้ามาช่วย สนับสนุนการดำเนินการท่องเที่ยว นับว่าเป็นความพยายามของเครือข่ายในดึงตัวแสดงภายนอก จากภาคส่วนต่างๆ เข้ามา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพราะสมาชิกเครือข่ายต่างมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กลไก ของการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ และยังทำให้มี พลังของการต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

จากการศึกษา โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว พบว่า เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีลักษณะเป็นไปตามทฤษฎีของเครือข่าย คือ แสดงให้เห็นถึง การรวมตัวของกลุ่มคนหรือตัวแสดงที่หลากหลายมาทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันหรือมา มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน ทั้งข้อมูลข่าวสาร

การบริการ ตลอดจนคำแนะนำเพื่อร่วมกันจัดการปัญหา และการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจัดอยู่ในประเภทของตัวแสดงภาคชุมชน ประกอบด้วย สมาชิกภายในชุมชนเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทหลักในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และตัวแสดงภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนและร่วมดำเนินการในบางเรื่อง ส่งผลให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเกิดความสำเร็จเป็นอย่างดี

4.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่าย

ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยตัวแสดงทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีความเชื่อมโยงเข้าหากัน มิใช่เพียงการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันในระดับแค่การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยกันเท่านั้น หากแต่ความสัมพันธ์ของตัวแสดงสามารถทำให้พัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันโดยการต่างพึ่งพาอาศัยกัน จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่าย สามารถจำแนกออกเป็น 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกับภายนอกเครือข่าย รายละเอียดดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวภายในเครือข่ายมีการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายมีลักษณะความร่วมมือของสมาชิก มองในมิติด้านโครงสร้างภายในเครือข่าย โดยแรกเริ่มเป็นความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการที่เกิดจากการชักชวนสมาชิกภายในชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินงาน แต่เมื่อดำเนินงานต่อมาเครือข่ายพยายามสร้างความร่วมมือในการทำงานอย่างเป็นทางการ โดยให้สมาชิกร่วมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดโครงสร้างกฎระเบียบของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจนในรูปแบบโครงสร้างของ วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ลักษณะการทำงานของเครือข่ายมีลักษณะของเครือข่ายแนวราบ เป็นการการดำเนินงานโดยมีการประสานความร่วมมือ ระหว่างปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ภายในเครือข่าย ไม่ได้มีการใช้ระบบสั่งการตามสายบังคับบัญชา แต่ใช้กลไกรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยมีผู้นำหรือประธานกลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นอย่างดีราบรื่น และเกิดความเท่าเทียม ทั้งนี้ตัวแสดงภายในเครือข่ายแต่ละส่วนจะมีการปฏิบัติตามบทบาทภารกิจหน้าที่หลักของตนเอง โดยมีผู้นำกลุ่มและที่ปรึกษา ทำหน้าที่ประสานงาน ภายในเครือข่ายและประสานงานร่วมกับเครือข่ายภายนอก ส่วนสมาชิกจะทำตามบทบาทหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายและมีความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกัน หากการ

ดำเนินงานในส่วนไหนขัดข้อง บางกิจกรรมสามารถช่วยเหลือหรือทำแทนกันได้ สมาชิกภายในเครือข่ายพร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ เพื่อให้กิจกรรมกรรมการท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้

เนื่องจากตัวแสดงภายในเครือข่ายชุมชนอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้มีความรู้สึกคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี และทำให้การทำงานมีความยืดหยุ่น สมาชิกในเครือข่ายสามารถปรับตัว รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ร่วมกันแบ่งปันทรัพยากรและการจัดการแก้ไขปัญหา ร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในการประสานงานระหว่างตัวแสดงภายใน มีการประสานงานผ่านการจัดประชุมเพื่อให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนข้อมูล และตัดสินใจร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ประเด็นที่ต้องหารือกันภายในเป็นการเร่งด่วน จะทำการนัดประชุมเป็นครั้งๆ ไป สมาชิกภายในเครือข่ายมีการจัดตั้งกลุ่มไลน์สำหรับใช้ติดต่อสื่อสารและแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยการนัดหมายการประชุม ผู้นำหรือประธานกลุ่มจะทำหน้าที่ในการนัดหมายให้สมาชิกมาเข้าร่วมผ่านช่องทางกลุ่มไลน์ ถือเป็น การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสื่อสารของเครือข่ายอีกด้วย สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ อ.จุฑาธิปป์ จันทร์เอียด (ที่ปรึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์) ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“การพูดคุยกันระหว่างสมาชิกในชุมชน จะมีการประชุมกัน โดยหากมีเรื่องใหญ่ๆ ก็คือจะเรียกประชุมด่วนเลย แต่หากมีเรื่องเช่น บันผลหูน ก็จะมีประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง และมีการไปประชุมที่จังหวัดกันบ้าง การประชุมที่จัดขึ้นในชุมชนก็จะมีป่าเด็กเป็นประธาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยว่าจะทำกิจกรรมอันไหนเพิ่มเติม หรือเตรียมความพร้อมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาจำนวนมาก หรือเตรียมความพร้อมกิจกรรมเพื่อจะให้นักท่องเที่ยวได้รับชม ซึ่งทุกอย่างจะต้องมีการมาคุยกันล่วงหน้า แต่ในการประชุมจะไม่ได้มีการจดบันทึกรายงานการประชุมอย่างเป็นทางการ จะมีเพียงการจดรายละเอียดของการบันผลเฉยๆ” (อ.จุฑาธิปป์ จันทร์เอียด, สัมภาษณ์: 9 มิถุนายน 2565)

จะเห็นได้ว่าในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สมาชิกภายในเครือข่าย ร่วมกันดำเนินการติดต่อสื่อสารระหว่างกันภายในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเรื่องการเตรียมแผนการต้อนรับนักท่องเที่ยวร่วมกันภายในสมาชิกเครือข่าย เพื่อแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้าพักจำนวนมาก ในการประชุมไม่ได้กำหนดแน่ชัดว่าจะต้องดำเนินการประชุมกี่ครั้งต่อเดือน หากมีประเด็นที่จะต้องหารือเพื่อขอความคิดเห็นจากสมาชิก จะมีการเรียกประชุมกันเป็นรายครั้งไป ประเด็นปัญหาที่เร่งด่วน จะนำเข้าไปประชุมเพื่อหารือแนวทางการแก้ไข

ปัญหาาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมไปดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้พัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น การกำหนดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมหรือมีส่วนร่วม สมาชิกต่างร่วมกันเสนอ แม้ในบางครั้งตัวแสดงภายในเครือข่ายจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ในการประชุมจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งนับได้ว่าเป็นกระบวนการที่จะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายดำเนินต่อไปได้ โดยพิจารณาจากการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ในการพูดคุยก็จะมีทั้งสมาชิกที่เข้าใจและไม่เข้าใจเรา มีสมาชิกที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่เราก็มีเหตุผลกัน เราไม่ได้ทะเลาะกัน เช่น มีกิจกรรมทำสปา เราอยากให้มีการทำสปา แต่สมาชิกบางคนบอกไม่อยากทำสปา เราก็บอกว่างานสปาเนี่ยมันเป็นงานดีนะ เป็นงานเพื่อสุขภาพ ถ้าเราทำได้จะดีมาก อันนี้ก็เป็นหนึ่งในวิถีเรา หากสมาชิกไม่ทำ เราก็จ้างหมอนวดมาทำได้ หาวิธีบริหารจัดการ เพราะหากสมาชิกไม่ได้มีความสุขกับการทำงาน เราก็ให้คนที่เขาสามารถทำได้หรืออยากที่จะทำเข้ามาทำแทน เราสามารถแก้ไขปัญหากันได้ หากใครติดขัดตรงไหนเราก็จะฟังเหตุผลของเขา” (ถิรดา เอกแก้วนำชัย, สัมภาษณ์: 10 เมษายน 2565)

ในการประชุมหรือภายในเครือข่ายชุมชนมีการวางแผนร่วมกัน โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีโอกาสพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการสร้างพื้นที่สำหรับสมาชิกให้พูดคุยกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น โดยในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตัดสินใจ สมาชิกจะร่วมกันตัดสินใจ โดยการปรึกษาหารือกันก่อนสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“หากจะดำเนินโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานเสนอมาบ้างเล็กน้อยจะให้เกียรติทุกคนเสมอ ก็คือจะไม่รับนโยบายในทันทีคือจะมาปรึกษามหาชิกในกลุ่มก่อนว่าจะรับ หรือจะเข้าร่วมหรือไม่” (อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด, สัมภาษณ์: 9 มิถุนายน 2565)

โดยสรุปความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างสมาชิกภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีการดำเนินการและประสานการทำงานร่วมกัน โดยเป็นไปอย่างราบรื่น พิจารณาได้จากการประสานงานของเครือข่ายอยู่ในแนวราบ ตัวแสดงต่างมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การติดต่อสื่อสารในการทำงานร่วมกัน ช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก โดยเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้สมาชิก มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและ

นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ในบางประเด็นที่มีความเห็นไม่ตรงกัน สมาชิกภายในเครือข่ายได้มีการชี้แจงเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ส่งผลให้การดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวดำเนินการมาได้อย่างราบรื่น และเกิดการพัฒนายุติมาจนถึงปัจจุบัน

2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกเครือข่าย

ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว นอกจากความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายที่ได้มีการติดต่อประสานความร่วมมือกันภายในเครือข่ายแล้ว สมาชิกภายในเครือข่ายยังมีการประสานความร่วมมือกับตัวแสดงภายนอก เพื่อดึงสมาชิกภายนอกเข้ามาร่วมส่งเสริมการดำเนินงาน รูปแบบความร่วมมือระหว่างเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ กับสมาชิกภายนอกเครือข่าย เป็นลักษณะความร่วมมือในการดำเนินงานของเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายไม่เป็นทางการ เนื่องจากการประสานความร่วมมือได้เป็นการร่วมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีการกำหนดโครงสร้างกฎระเบียบ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงภายนอกเครือข่ายไว้ชัดเจน เป็นการประสานความร่วมมือโดยการให้หน่วยงานเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดการพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ กับชุมชนในพื้นที่

ตัวแสดงภายนอกที่เข้ามาามีบทบาทในการสนับสนุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน โดยเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับตัวแสดงภายนอกที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนดังนี้

1) กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่เข้ามาามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ในระยะเริ่มต้น โดยแรกเริ่มนั้น ได้มีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาในฐานะนักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักผ่อนที่ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จากนั้นเกิดความประทับใจ จึงเสนอแนะชุมชนบ้านริมคลองฯ เข้าสู่ศูนย์บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนบ้านริมคลองฯ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ภายหลังจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ได้ดำเนินการต่อมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนการประชาสัมพันธ์และการตลาดสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ได้รับการประสานความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชน รวมถึงการพัฒนาทักษะในการทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งยังสนับสนุนในการจัดการฝึกอบรมเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถส่งเสริมให้ชุมชนมีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยทำให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจและยังช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

นอกจากนี้ทำการการสนับสนุนการพัฒนาสินค้าและบริการ โดยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและกระตุ้นให้ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์พัฒนาสินค้าและบริการให้มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การพัฒนาสินค้าด้านอาหารศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งยังมีการสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การสร้างเว็บไซต์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ

2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หน่วยงานเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ โดยการประสานงานผ่านทางผู้นำของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน คือ ให้การสนับสนุนโครงการท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชนโดยตรง

3. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่สนับสนุนและพัฒนาชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวและพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับตลาดและสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชน เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันในการพัฒนาท่องเที่ยวในพื้นที่ และยังมีส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินโครงการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและยังสนับสนุนให้ชุมชนมีการสร้างรายได้เสริมจากกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่มเติมในพื้นที่ของตนเองอีกด้วย

4. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวของเครือข่าย โดยให้การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจในพื้นที่ที่ท่องเที่ยวนั้น โดยเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาหรือสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยวให้มี

คุณภาพและสามารถแข่งขันได้ในตลาดสากล นอกจากนี้ยังสามารถสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท่องเที่ยวของพื้นที่และนำเสนอโครงการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวและเพิ่มช่องทางในการทำกิจการในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและเศรษฐกิจในพื้นที่ด้วยกัน

5. กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นตัวแสดงที่เข้ามามีปฏิบัติสัมพันธ์กับเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว โดยการประสานงานของผู้นำ/ชุมชน ผ่านทางเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน มีการเข้ามาจัดประชุมร่วมกันกับคนในชุมชน หรือจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคีกันภายในกลุ่ม เพื่อผลักดันให้เกิดความหนักแน่นในการดำเนินงานของชุมชนให้เกิดความสำเร็จ

6. หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตัวแสดงที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยงานภายในพื้นที่ที่หน่วยงานในระดับท้องถิ่นต้องกำกับดูแล เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น โดยการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ไปยังหน่วยงานเพื่อประสานในการขอรับงบประมาณสนับสนุน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นจะเป็นการประสานงานในลักษณะของการพูดคุยโดยผู้นำชุมชนกับหัวหน้าหน่วยงานโดยตรง ผ่านการเข้าร่วมประชุมของจังหวัดเพื่อเสนอปัญหาหรือความต้องการของเครือข่ายชุมชน

7. สถาบันการศึกษา นับว่ามีบทบาทสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว โดยการเข้ามาโดยส่วนใหญ่เริ่มจากที่สถาบันการศึกษาได้เข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานที่ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จากการศึกษาดูงานของชุมชนทำให้เห็นถึงแนวทางในการที่จะพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนมีศักยภาพ และพัฒนาในทุกมิติ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อาทิเช่น การเข้ามาของนิสิต ป.โท ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ มีการร่วมกันในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการนำของ อ.จุฑาริบัติ จันทร์เอียด และนักศึกษาจาก สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ร่วมกันกับหน่วยงานรัฐที่

เกี่ยวข้อง เพื่อระดมข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในประเด็นนี้ อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด ที่ปรึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองฯ ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“แผนการพัฒนาชุมชนบ้านริมคลองฯ ปกติเราจะคุยกันเป็นระยะสั้นๆ แต่พอหลังโควิด เมื่อปีที่แล้วเราได้มีการประชุมกันทั้งชุมชน และอาจารย์ได้นำนิตินิต ป.โท 7 คนไปลงพื้นที่ เพื่อทำเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านริมคลองฯ ซึ่งแผนเล่มนี้ได้้นำข้อมูลกลับไปให้ชุมชนแล้ว โดยโครงการตามแผนนั้นจะดำเนินการตามแผนในโครงการที่เร่งด่วนก่อนโดยทำในปีนี้ (2565) และค่อยๆ ทำไปเรื่อย ๆ ในการทำแผนนั้นคนในชุมชนไม่มีองค์ความรู้และทราบถึงกระบวนการที่จะทำแผนได้ ในตอนทำแผนได้มีการทำความเข้าใจกับชุมชนก่อนว่าข้อมูลที่ได้นั้น จะเตรียมนำไปทำแผน เพราะฉะนั้นเราจะมีทีม นิตินิตปริญญาโทที่เรียนวิชาการวางแผนการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ซึ่งอาจารย์ในฐานะที่ปรึกษาให้ นิตินิตที่สนใจพื้นที่ชุมชนนี้ได้เข้าไปฝังตัวในชุมชนเพื่อตั้งทรัพยากร สัมภาษณ์คนในชุมชน จนทำให้ได้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านริมคลองฯ เล่มนี้มา” (อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด, สัมภาษณ์: 9 มิถุนายน 2565)

นอกจากบทบาทของสถานศึกษาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ยังมีภาคเอกชน อาทิ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่น บอรัณ ดิสดิงชั้น จำกัด มาช่วยในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยการนำโปรแกรมท่องเที่ยวไปประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมบ้านริมคลองโฮมสเตย์

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนกับตัวแสดงภายนอกชุมชน โดยส่วนใหญ่เกิดจากการประสานงานติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้นำหรือประธานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ผ่านไปยังตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคเอกชน เนื่องจากการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว บางครั้งมีอุปสรรคด้านความเพียงพอของทรัพยากร เช่น ทรัพยากรการเงิน ความรู้ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ จึงต้องมีกระบวนการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอกเพื่อเติมเต็มการดำเนินงานแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่าย แสดงให้เห็นว่าภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวมีจุดเด่นที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนคือ ภายในเครือข่ายมีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มีจุดมุ่งมั่นที่แน่วแน่ในการผลักดันชุมชนท้องถิ่นของตนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการเข้ามาพักผ่อนสัมผัสในความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และในขณะเดียวกันภายใต้โครงสร้างและ

รูปแบบของเครือข่าย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่าย ทำให้เห็นว่าในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานของความเป็นเครือข่าย มีจุดเด่นของเครือข่ายเห็นได้จากการสร้างเครือข่ายโดยชักชวนสมาชิก ซึ่งเป็นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว และจัดตั้งกลุ่มภายใต้รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และเมื่อสมาชิกของเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน จึงมีมุมมองแนวคิดที่เห็นพ้องต้องกันไปในทิศทางเดียวกันในการที่จะร่วมกันนำทรัพยากรภายในที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ รวมถึงเกิดพลังในการร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ทั้งนี้ภายในเครือข่ายได้มีการประสานงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย อันได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาโดยความร่วมมือนี้สมาชิกก็ได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินงานผ่านการพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายในชุมชนให้ขับเคลื่อนและพัฒนาต่อไปได้

4.2 การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้บริบทพื้นที่ โครงสร้างและรูปแบบความเป็นเครือข่ายของชุมชนบ้านริมคลอง ทำให้เห็นถึงการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากแนวคิดในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวมุ่งไปที่การสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ระบบนิเวศ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและภายใต้การได้รับประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่มีการจัดกิจกรรมมากมาย โดยชุมชนมีความชื่นชอบเรื่องสวนมะพร้าว ดังนั้น จึงมีการนำเอาวัสดุจากต้นมะพร้าวมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เรียกได้ว่าเป็นการนำเอาทุกส่วนของต้นมะพร้าวมาใช้ประโยชน์ หรือแม้กระทั่งกิจกรรมเรียนรู้ที่ใช้มะพร้าวเป็นทรัพยากรหลักในการเรียนรู้ผ่านฐานกิจกรรมต่างๆ ชุมชนดำเนินกิจการแหล่งท่องเที่ยวจนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตชาวสวนมะพร้าว บรรยากาศริมคลอง และมีการทำกิจกรรมฐานต่างๆ ที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความสนใจ จากการศึกษา การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว พบว่า เป็นไปตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถจำแนกการดำเนินงานเป็น 4 ด้าน ดังนี้

4.2.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

จากบริบทของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ แต่เดิมเป็นบ้านของคนในชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองผีหลอก ซึ่งเป็นสายน้ำที่ล่องไปจนถึงอัมพวา ด้วยความที่คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ตนเองมี ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมในการประกอบอาชีพชาวสวนมะพร้าว จึงมีการนำมะพร้าวมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย นอกจากนี้ภายในชุมชนมีการสัญจรทางน้ำโดยเรือไปจนถึงอีกหนึ่งเอกลักษณ์ คือ ต้นลำพูที่จะมีกิ่งห้อยออกมาส่องแสงในยามค่ำคืน ทำให้ในปี พ.ศ. 2546 คุณฉิรดา เอกแก้วนำชัย และคุณลุงสวน หัตถินาโคร่วมกันปรับปรุงที่อยู่อาศัยเพื่อต้อนรับผู้มาเยือนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยว จนผู้ที่มาเยือนประทับใจกลับไปพูดกันปากต่อปากทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ผลจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ทำให้ทางชุมชนพยายามที่จะหากิจกรรมเพิ่มเติม เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักที่โฮมสเตย์ได้มีกิจกรรมได้ร่วมทำ โดยเน้นที่การนำเอาทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาริเริ่มเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำ อาทิเช่น กิจกรรมการทำน้ำตาลมะพร้าว กิจกรรมการทำขนมไทย กิจกรรมการจักสาน การทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ กิจกรรมที่จัดขึ้นแล้วแต่เป็นการนำเอาทรัพยากรหลักมีอยู่ในชุมชนคือ มะพร้าว มาเป็นจุดดึงดูดความสนใจ ของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ และมาร่วมสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน ในการตั้งเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในพื้นที่นั้น เกิดจากการร่วมกันคิดของสมาชิกภายในชุมชน สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ คุณฉิรดา เอกแก้วนำชัย ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“การตั้งเอาวิถีการทำน้ำตาลมะพร้าว ทำขนม คนในชุมชนร่วมคิดกิจกรรมขึ้นมา บางกิจกรรมผู้นำชุมชนเป็นคนคิดนำกิจกรรมเข้ามา เช่น การทำงานจักสาน การทำมัดย้อม โดยแต่ละคนก็ทำหน้าที่หลักของตนเอง บ้าเล็กทำหน้าที่แคบกว่าวันนี้มีคนมาดูงาน ต้องการดูงานอะไรบ้าง ทางคนแต่ละกิจกรรมก็จะจัดการดูเอง บ้าเล็กทำหน้าที่บริหารจัดการเวียนกลุ่มกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือกลุ่มต่างๆ เข้าไปเรียนรู้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ดูและนำไปเป็นแบบอย่างของชุมชนเขา” (ฉิรดา เอกแก้วนำชัย, สัมภาษณ์: 26 มีนาคม 2565) และในประเด็นเดียวกันนี้ คุณศศิธร อินตะเสน ให้สัมภาษณ์ว่า “แต่ละกิจกรรมสมาชิกในชุมชนบ้านริมคลอง ช่วยกันคิดขึ้นมา แต่ละคนถนัดอะไรก็เอามารวมกัน สามารถเสนอแนะออกความคิดเห็นร่วมกันได้” (ศศิธร อินตะเสน, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565)

ในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้พิจารณาได้ว่า เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นจุดนำเสนอในการเชิญชวนนักท่องเที่ยว และมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยได้วางแผนในการต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและการต้อนรับลูกค้า การเตรียมสถานที่และกิจกรรมที่ให้บริการ การสร้างแผนที่ชุมชน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างช่องทางการตลาดออนไลน์ สำหรับผลักดันให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ ซึ่งนับว่าเป็นใช้การท่องเที่ยวเพื่อขยายเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อให้เกิดการเพิ่มรายได้มากขึ้นด้วย

เมื่อนำทรัพยากรมาใช้ เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนแนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการใช้องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรม ในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นการสมประโยชน์ (win-win) ต่อการพัฒนาในหลายมิติทั้งมิติ ด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวต้องพิจารณาบริบทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน ทางชุมชนบ้านริมคลองเป็นชุมชนริมน้ำ จึงมีการจัดการเรื่องคุณภาพน้ำ มีการตรวจวัดคุณภาพน้ำ โดยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพน้ำตามจุดต่างๆของชุมชน โดย ท.ส.ม. ที่ได้รับการอบรมเป็นผู้ตรวจสอบ ในห้องน้ำใช้น้ำหมักจุลินทรีย์ทำความสะอาดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในแม่น้ำลำคลอง ระบบน้ำทิ้ง มีบ่อดักไขมันก่อนทิ้งน้ำเสียลงแม่น้ำ เนื่องจากน้ำเสียดังกล่าวจะมีน้ำมันและไขมันปนอยู่มาก และนำเศษอาหารที่แยกได้ไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้ในพื้นที่สวนของชุมชนได้อีกด้วย นอกจากนี้ทางชุมชนมีระบบการคัดแยกขยะ และนำขยะบางส่วนกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทางชุมชนได้ผลอย่างครบวงจร

ทั้งนี้ การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและวิถีของชุมชนขึ้นมาเป็นจุดเด่น นับว่าเป็นการยกระดับในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการสร้างรายได้ ให้กับสมาชิกในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ อีกทั้งการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวยังสามารถนำไปต่อยอดหรือเป็นต้นแบบในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดดึงดูดของชุมชนอื่นๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้ได้สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ คุณณิศา เอกแก้วนำชัย ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“ป่าเล็กทำหน้าที่บริหารจัดการเวียนกลุ่มกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือกลุ่มต่างๆ เข้าไปเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ดูและนำไปเป็นแบบอย่างของชุมชนเขา เคยมีมาศึกษาดูงานเรื่อง OTOP นวัตกรรม เจ้าหน้าที่เป็นคนพูดว่า ถ้ารู้ว่าพามาดูทำขนมต้ม จะไม่พามาหรือที่นี้ ป่าเล็กก็พูดว่าเดี๋ยวรู้ว่าทำไมถึงพามาทำขนมต้ม ถึงทำขนมต้ม แต่ไม่ได้ให้คุณมาทำตามเรา แต่ให้คุณไปค้นหาในชุมชน ป่าเล็กเลยไปบรรยายเป็นภาพรวมว่า การมาในชมวิถีของชุมชนในที่นี้ไม่ได้ให้นำเอาไปทำตาม เพียงแต่ให้ไปค้นหาว่าชุมชนของตนมีวิถีอย่างไร สามารถทำขนมอะไรได้ที่แตกต่างกับที่นี้ ให้นำเอาวิถีของชุมชนตัวเองขึ้นมาเป็นจุดเด่นมาใช้เป็นการท่องเที่ยว ที่นี้ทำขนมต้มมีเรื่องราวเพราะเป็นขนมต้มที่ทำมาจากมะพร้าวในสวนของที่นี่ นี่คือนวัตกรรมของที่นี่ คนที่มาชมก็ควรจะนำไปต่อยอดว่าชุมชนของตนจะดึงเอาอะไรมาเป็นจุดเด่นหรือจุดดึงดูดของคุณเอง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้” (ถิรดา เอกแก้วนำชัย, สัมภาษณ์: 26 มีนาคม 2565)

กล่าวโดยสรุป การดำเนินการการท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สมาชิกในเครือข่ายชุมชนบ้านริมคลองฯ ได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรหลักที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นจุดดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และเมื่อนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ได้มีการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้องค์ความรู้ทางวิชาการเข้ามาช่วย อีกทั้งการดำเนินงานของชุมชนบ้านริมคลองฯ ยังนับได้ว่าเป็นศูนย์การเผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่บุคคลที่สนใจสามารถนำไปต่อยอดหรือเป็นต้นแบบในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดดึงดูดของชุมชนอื่นๆ ในการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

4.2.2 ด้านองค์กรชุมชน

เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ได้มีการจัดตั้งเป็นโครงสร้างการบริหารงาน ในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในการบริหารงานและมีการตั้งกฎกติกาการทำงานที่ชัดเจนมีการแบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานรวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับ สมาชิกภายในเครือข่ายอย่างเป็นธรรม ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้ง ได้มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดูแลพื้นที่ส่วนกลางและพื้นที่รอบ ๆ ของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่ต่อไป

จากที่ชุมชนบ้านริมคลองฯ ได้มีการดำเนินการแหล่งท่องเที่ยว นับตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2546 ที่ตลาดน้ำอัมพวาเปิดทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทั้งจากการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เคยเข้ามาเที่ยวในชุมชน จากนักท่องเที่ยวที่บอกต่อกันอย่างปากต่อปากทำให้

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านริมคลองฯ เพิ่มมากขึ้น ผลจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ชุมชนจึงเริ่มมีการปรับปรุงบ้านเรือนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการชักชวนสมาชิกภายในชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2548 ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์” ดังเช่นในปัจจุบัน โดยยังคงความดั้งเดิมของวิถีชีวิตความเป็นอยู่เอาไว้ได้อย่างครบถ้วน ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาต่างประทับใจในวิถีชีวิตของชาวสวนริมน้ำที่บ้านริมคลองโฮมสเตย์แห่งนี้

เมื่อจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ทำให้สมาชิกร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนสร้างสรรค์ที่ดี มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ สถานที่ความสะอาดสบาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

เครือข่ายการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนร่วมกัน และทุกคนจะรู้บทบาทหน้าที่ของตัวเอง ในการดำเนินการท่องเที่ยว ผู้นำหรือประธานกลุ่มวางแผนโดยมอบหมายผู้ทำหน้าที่แจ้งว่าวันที่ใดที่มีนักท่องเที่ยวเข้าพักกี่คน และมาทำกิจกรรมได้บ้าง สมาชิกจะตระหนักรู้ในหน้าที่ของตน โดยจะทราบว่ากำหนดการจะมีนักท่องเที่ยวเข้าพักและมาทำกิจกรรมในแต่ละฐานกี่คน เมื่อถึงวันที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก สมาชิกแต่ละคนจะทำหน้าที่ของตัวเองตามแผนที่ระบุไว้

โดยสรุปในการดำเนินการท่องเที่ยวด้านองค์กรชุมชน สมาชิกชุมชนภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน สมาชิกในเครือข่ายต่างรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ทั้งในการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้สมาชิกยังมีความกระตือรือร้นและพยายามแสวงหาความรู้และฝึกฝนทักษะในด้านต่างๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนสนับสนุน

4.2.3 ด้านการจัดการ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการจัดการแบบคอมมูนิตีเชิงพื้นที่ ซึ่งเน้นการร่วมมือกันของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และมีการพัฒนาทักษะและความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของโครงการได้จริง และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้เกิดการเข้ามาใช้บริการในพื้นที่ได้มากขึ้นด้วย

เครือข่ายจัดการการท่อกเทียม มีรูปแบบการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งนางฉัตรดา เอกแก้วนำชัย เป็นประธาน มีระบบการบริหารจัดการภายในแหล่งท่อกเทียมชุมชน เพื่อให้แหล่งท่อกเทียมของชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาได้อย่างสะดวกและครบถ้วน ในการจัดการแหล่งท่อกเทียมชุมชนสามารถจำแนกรายละเอียดของการจัดการเป็นแต่ละด้าน ดังนี้

1) การจัดการด้านความปลอดภัย

เครือข่ายจัดการการท่อกเทียมมีการเตรียมเครื่องมือป้องกันและอุปกรณ์สื่อสาร มีการดูแลรักษาความปลอดภัย ของนักท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด เจ้าของบ้านแต่ละบ้านคอยเตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังทรัพย์สินและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว โดยใช้เครื่องมือสื่อสารเช่นโทรศัพท์บ้านโทรศัพท์มือถือรวมไปถึงการบันทึกเบอร์ฉุกเฉินต่างๆ ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน สำหรับอุปกรณ์ป้องกันภัยต่างๆ หรือเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ มีการตรวจเช็คสภาพการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนในเรื่องการปฐมพยาบาล เครือข่ายจัดการการท่อกเทียมได้มีการเตรียมเครื่องมือสำหรับปฐมพยาบาลรวมถึงยาสามัญประจำบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัยและสามารถช่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้น ก่อนจะนำส่งไปยังโรงพยาบาลที่ใกล้ที่สุด คือโรงพยาบาลสมุทรสงคราม

นอกจากนี้การจัดระบบดูแลความปลอดภัย มีการแนะนำการท่อกเทียมและชี้แจงเส้นทางท่อกเทียมให้นักท่องเที่ยวทราบก่อน โดยจัดให้มีไกด์นำท่อกเทียมและผู้พายเรือที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่สามารถว่ายน้ำได้ ทางบ้านริมคลองก็มีเสื้อชูชีพบริการ อีกทั้งยังมีกล้องวงจรปิดบริเวณส่วนกลางเพื่อบันทึกเหตุการณ์กรณีเกิดเหตุจะทำให้สามารถช่วยเหลือนักท่องเที่ยวได้

2) ด้านรายการนำเที่ยว

เครือข่ายจัดการการท่อกเทียม มีรายการนำเที่ยวที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่คนในชุมชนและพื้นที่ข้างเคียง โดยมีมัคคุเทศก์ ท่องถิ่น ซึ่งเป็นคนในกลุ่มและชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมแหล่งท่อกเทียมรวมถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยมีตัวอย่าง รายการนำเที่ยวดังนี้

ภาพประกอบ 4 ตัวอย่างรายการนำเที่ยวบ้านริมคลองโฮมสเตย์

ที่มา : เพจ Facebook ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ , (2565)

3) ด้านวัฒนธรรม

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางชุมชนมีการอนุรักษ์ และปลูกป่าชายเลน มีการดูแลรักษาระบบนิเวศชายคลอง มีการปลูกต้นไม้ชายคลองประเภท ต้นลำพู โกงกาง ตะบูน ตลอดแนว เพื่อป้องกันการกัดเซาะและลดผลกระทบจากคลื่นเพิ่มเติม บริเวณลำน้ำก ปฏิบัติวิปัสสนา โพธิ์ทะเล ทางชุมชนมีการสงวนพื้นที่อนุบาลหิ่งห้อยให้พื้นที่อาศัยของหิ่งห้อยถูกรบกวนน้อยที่สุด และมีความสมบูรณ์มากที่สุด ส่งผลให้ปัจจุบันทางชุมชนบ้านริมคลองสามารถมีหิ่งห้อยให้ชมอย่างใกล้ชิดได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นจุดขาย ของการท่องเที่ยวยามค่ำคืนของนักท่องเที่ยวที่นิยมล่องเรือชมหิ่งห้อย จากตลาดน้ำอัมพวา นอกจากนี้ทางชุมชนยังมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่ทรงความรู้ด้านมะพร้าวตั้งแต่กระบวนการปลูกการเก็บมะพร้าว การบำรุงรักษาต้น การเก็บน้ำตาลมะพร้าว ตลอดจนการแปรรูปน้ำตาลมะพร้าว ทางชุมชนยังนำผลผลิตจากมะพร้าวมาพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อาทิ การทำขนมไทยโบราณ ต้มแดง ต้มขวา คั้นหลาว หนูช่างจากมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำน้ำตาลไซรัป การทำของเล่นจากกะลา เป็นต้น

นอกจากนี้ทางชุมชนยังมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนและจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ประเพณีการทอดกฐินทางเรือ ไล่บาตรพระ บิณฑบาตทางเรือ ประเพณีลอยกระทงกาบกล้วย อีกทั้งร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง เป็นทุนทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว สามน้ำ สามเวลา โดยเวลาเช้าสามารถเดินทางจากชุมชน โดยเรือไปตลาดน้ำท่า

คา ตลาดน้ำบางน้อย ช่วงกลางวันสามารถล่องเรือไหว้พระได้ทุกวัด เวลาเย็น เดินทางจากชุมชนไปท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง

จากชุมชนมีการนำหลักการออกแบบการใช้พื้นที่ของชุมชนให้มีความสอดคล้องและลงตัวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติของชุมชน โดยพัฒนาที่พักโฮมสเตย์จากบ้านสร้างไทยที่มีอยู่เดิม ให้มีความเหมาะสมในการรับรอง การใช้งานจริงในการรับรองนักท่องเที่ยวได้ ส่วนอื่นของที่พักเพิ่มเติมที่ทางชุมชนได้มีการร่วมกันพัฒนาขึ้นจากกระบวนการที่มีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์คือ บ้านใหม่และบ้านฝาขัดแตะ ส่วนการวางพื้นที่ใช้งานในส่วนต่างๆ ได้คำนึงถึงหลักการและความเหมาะสมของพื้นที่ โดยให้อื้อต่อการรองรับการทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวด้วย

4) เศรษฐกิจและสังคม

การดำเนินการของกลุ่มช่วยให้เกิดการกระจายรายได้เพิ่มขึ้นภายในชุมชน เนื่องจากทางกลุ่มเน้นการบริหารจัดการแบบ กระบวนการที่มีส่วนร่วมของคนในชุมชน สมาชิกบุคคลใดที่ถนัดประกอบอาชีพอะไรหรือมีความเชี่ยวชาญใดๆ ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่ม อาทิเช่น การขึ้นน้ำตาด การเคียวน้ำตาด การทำน้ำตาดไร่ไร่ การทำขนมไทยโบราณ การเก็บมะพร้าว การทำโคมไฟจากกะลามะพร้าว การจัดสวนทางมะพร้าว การขับเรือ เป็นต้น การดำเนินการของกลุ่มเน้นส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่ว่างงาน และเด็กนักเรียนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนช่วยให้เกิดรายได้เสริม

5) การประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาด

ในช่วงปี 2545 -2546 ในแรกเริ่มยังไม่มีช่องทางทางการประชาสัมพันธ์ จึงได้มีการจัดทำใบปลิวไปฝากที่ร้านอาหารชาวเล (ร้านอาหารภายในชุมชน) ซึ่งได้รับนักท่องเที่ยวกลุ่มแรกมาจากการโปรโมตที่ร้านอาหาร นักท่องเที่ยวในซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่มาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขณะนั้น ได้เกิดความประทับใจจากการที่ได้มาพักและทำกิจกรรมที่ชุมชนบ้านริมคลองฯ เมื่อกลับไปจึงนำเสนอชุมชนเข้าสู่ ศูนย์บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว (สายด่วน 1672) ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งจากการประชาสัมพันธ์ของ ศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวและจากการบอกต่อของนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวชมบ้านริมคลองฯ รวมทั้งมีหน่วยงานในขณะนั้นคือสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปราจีนบุรีได้เข้ามาศึกษาดูงานด้วย ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักที่บ้านริมคลองฯ เพิ่มมากตามลำดับ

การส่งเสริมทางการตลาดที่สำคัญที่สุดของบ้านริมคลองโฮมสเตย์ คือ การต้อนรับที่ดีและอบอุ่นเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ที่มาเที่ยว และบอกต่อให้เพื่อนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม รวมไปถึงการเล่าต่อความประทับใจ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ชุมชนใช้เครื่องมือทางการตลาดในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ เว็บไซต์ เพจเฟซบุ๊กของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยในการประชาสัมพันธ์ได้รับการช่วยเหลือจากเครือข่ายในส่วนราชการ ที่ทำการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมการท่องเที่ยว การรถไฟแห่งประเทศไทย ทรู คอร์ปอเรชั่น วิทยุโทรทัศน์ เช่น ททบ.5 ไทย การประชาสัมพันธ์ได้ระบุรายละเอียดต่างๆ ทั้งค่าใช้จ่ายแผนที่การเดินทาง รวมไปถึงโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมายังชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงครามอีกด้วย

สำหรับการประชาสัมพันธ์มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ มีการแบ่งโครงสร้างและมอบหมายผู้รับผิดชอบในการทำหน้าที่ เช่น มีคนรับหน้าที่เป็นผู้ดูแลเพจ ทำสื่อประชาสัมพันธ์ มีการจัดการด้านการเผยแพร่การท่องเที่ยวโดยใช้ช่องทางต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการเข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการที่ชุมชน ในประเด็นการจัดการด้านการเผยแพร่การท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น คุณธิรดา เอกแก้วนำชัย ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“การประชาสัมพันธ์ของชุมชนบ้านริมคลองฯ ลูกสาวบ้าเป็นคนทำเป็นคนดูแล ตอนแรกเราจ้าง ต่อมาลูกสาวมาทำเองใหม่ เพจก็ทำเอง ลูกสาวเป็นคนเปิดให้สุดท้ายเขาทำงาน เขายุ่งมาก ก็เป็นบ้าเด็กเป็นคนดูแล เป็นคนตอบเพจเป็นแอดมินเอง ก็ยังคงต้องเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ การเรียนรู้เรื่องการตลาด การประชาสัมพันธ์ เพื่อนำมาใช้กับชุมชนของเรา” (ธิรดา เอกแก้วนำชัย, สัมภาษณ์: 26 มีนาคม 2565) ในประเด็นเดียวกัน คุณทวิชัย ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า “ การประชาสัมพันธ์มีการเผยแพร่กิจกรรม การทำขนมต้ม จักสาน น้ำตาล 3 ฐานหลัก มีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารลง Facebook แชร่เพจแนะนำคนในชุมชนแชร์เพจออกไป หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐทั้งมหาวิทยาลัย เข้ามามีส่วนรวม” (ทวิชัย สุพรรณโรจน์, สัมภาษณ์: 10 เมษายน 2565)

จะเห็นได้ว่า ในการเผยแพร่การท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การใช้สื่อโฆษณาออนไลน์ การใช้งาน

โซเชียลมีเดีย เพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงการใช้งานภาษาอังกฤษ เพื่อเพิ่มโอกาสในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีการจัดโครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะทางวิชาชีพในด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นประโยชน์สูงสุด โดยทั้งหมดนี้เป็นการช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์อย่างมากยิ่งขึ้น

ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน บรรดาสมาชิกในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยว โดยการร่วมกันถ่ายทอดกิจกรรมผ่านสื่อเพื่อนำไปเผยแพร่ นอกจากนี้ตัวแสดงภายในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่การท่องเที่ยวแล้ว ตัวแสดงภายนอกชุมชนทั้งในส่วนที่เข้ามาผลักดันสนับสนุนการดำเนินงาน และในส่วนของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมบ้านริมคลอง ได้นำเอากิจกรรมของคนในชุมชนไปเผยแพร่และบอกต่อเชิญชวนให้ผู้ที่สนใจเข้ามาเที่ยวภายในชุมชนด้วย สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ คุณเพียงใจ แก้วกัญชร ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“การประชาสัมพันธ์ จะมีหน่วยงานภายนอกเข้ามา ซึ่งถ้าหน่วยงานภายนอกเข้ามาเขาก็จะแจ้งเราล่วงหน้าเพื่อบอกว่าจะทำกรถ่ายทำ ทางเราไม่ต้องเตรียมตัวอะไรเลย เพราะทำเป็นชีวิตประจำวันอยู่แล้ว เราก็สาธิตกิจกรรมที่เราทำอยู่ออกไป เขาก็จะถ่ายทำเป็นคลิปวิดีโอออกไปเผยแพร่ เราก็มีส่วนช่วยในหน้าที่ของเราที่ถ่ายทอดกิจกรรมออกไป” (เพียงใจ แก้วกัญชร, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565)

นอกจากการเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีการติดตามและประเมินผลข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น จำนวนสถิติผู้ติดตามเพจเฟซบุ๊ก จำนวนการรับชมคลิปวิดีโอที่เผยแพร่ทางยูทูป สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ อ. จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด ได้ทำการให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“การดึงศักยภาพของคนรุ่นใหม่ที่เป็นเครือข่ายทายาทสืบทอดของชุมชนเข้ามาร่วมพัฒนาชุมชน เช่น ระบบ CCTV ในชุมชน พัฒนาสื่อ เช่น เพจ Facebook ซึ่งก็จะมีการให้ร่วมกิจกรรมผ่านทางเพจเพื่อรับรางวัล เช่นการโพสต์ภาพความประทับใจที่บ้านริม

คลองฯ ทั้งนี้ผู้ดูแลเพจก็จะมีภารกิจเก็บสถิติของคนเข้ารับชมด้วย” (อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด, สัมภาษณ์: 9 มิถุนายน 2565)

โดยสรุปด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่มีการใช้ทุนทางธรรมชาติ อาทิ แม่น้ำ บ้านเรือนสวน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณมาเป็นจุดสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยว โดยมีการบริหารจัดการที่ครอบคลุมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้านความปลอดภัย ด้านรายการนำเที่ยว ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม การประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งการจัดการในแต่ละด้านเป็นกลไกที่สำคัญทำให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

4.2.4 ด้านการเรียนรู้

การดำเนินงานภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกภายในเครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายมองว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ที่เป็นเครือข่ายชุมชนที่พัฒนาและดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากรจะเน้นไปที่การเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับงาน กล่าวคือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวได้ รวมไปถึงการสนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและการใช้งานอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีการวางแผนเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในเครือข่ายได้เข้าร่วมอบรม/ศึกษาดูงาน เพื่อนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยหัวหน้ากลุ่มในเครือข่ายมีการกระตุ้น หรือเชิญชวน ให้สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมอบรม/ศึกษาดูงาน หรือการส่งตัวแทนเข้าร่วมอบรมเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ฝึกหัด และพัฒนาร่วมกันสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ คุณฉัตรดา เอกแก้วนำชัย ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“มีการส่งคนในชุมชนเข้าอบรมพัฒนา เพราะเราเชื่อว่าการพัฒนาไม่ใช่พัฒนาแต่ตัวบุคคลเดียว บางทีส่งไป 4 คนบ้างอะไรบ้าง บางทีหน่วยงานก็รู้ว่าเราไม่ค่อยได้ออกไป หน่วยงานข้างนอกเขาก็จะส่งคนเข้ามาพัฒนาเอง อย่างพัฒนาฝีมือแรงงานก็จะเข้ามาพัฒนาฝึกอบรม พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์ให้ การทำแผนต่างๆ ถามว่าเราส่งคนของเราไปเรียนใหม่ ส่งไปคะ แต่บ้านเล็กต้องเป็นตัวหลักที่ไปแล้วต้องได้กลับมา และเป็นตัวนำที่จะต้อง

พัฒนาไป เพื่อนำมาถ่ายทอดต่อให้กับสมาชิกในชุมชน” (กิริดา เอกแก้วนำชัย, สัมภาษณ์: 26 มีนาคม 2565)

นอกจากการพัฒนาบุคลากรที่ได้เข้าร่วมอบรมหรือศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ ภายนอกแล้ว การพัฒนาบุคลากรภายในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ยังได้รับความร่วมมือจาก ตัวแสดงภายนอกที่มาจากหน่วยงานภาครัฐจากหลากหลายหน่วยงาน ที่เข้ามาสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทั้งการให้ความรู้ การพัฒนาฝีมือ รวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการ ดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งในประเด็นนี้ สมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“มีการส่งสมาชิกไปเข้าร่วมอบรมหลายที่ ไปดูงานที่อื่น ของอิชิตัน สมาชิกชุมชนบ้านริมคลองฯ เขาไป แต่ตรงนี้ไม่ค่อยได้ไปเพราะบางช่วงก็ติดงาน ติดรับ นักท่องเที่ยว โควิดด้วย นอกจากนี้ก็มีหน่วยงานรัฐเข้ามา ให้ความรู้ต่างๆ” (ศศิธร อินเสนาตะ, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565) ในประเด็นเดียวกันนี้ คุณกิ่งแก้ว แก้วบุญชร ให้สัมภาษณ์ว่า “นอกจากการทำน้ำตาล ได้ไปเรียนรู้ดูงานอบรมอะไรหลายๆอย่างที่เกี่ยวกับท่องเที่ยว ไปดูชุมชน ต้นแบบอื่นๆ ก็มีไปบ้าง แต่ส่วนตัวไม่ค่อยได้ไป ทำน้ำตาลเลยไม่ค่อยมีเวลาไป มีแต่สมาชิกคน อื่นๆที่ไป หน่วยงานรัฐที่เข้ามาอบรมก็มีเข้ามาบ่อย ตอนนี้มีกรมฝีมือแรงงานเข้ามา เพราะเรามี ปัญหาเรื่องน้ำตาลไซรัปที่มันตกเกรด แต่ยังไม่โอเคยังปรับไม่สำเร็จ ยังหาจุดไม่ได้ว่าเกิดจากอะไร อากาศ วัตถุดิบ แต่ก็มีการร่วมกันหาแนวทางแก้ไข แนวทางที่ปรับแก้ไขค่อยๆปรับแก้ไขอยู่ แต่ถ้า ช่วงอากาศเย็นๆปัญหาเยอะ น้ำตาลไซรัปจะตกทรายเยอะ แต่ถ้าเคี้ยวน้ำเนื้อหรือน้ำตาลปีบไม่ ค่อยมีปัญหา มีคนมาช่วยวิจัยกันหลายที่แต่ยังหาสาเหตุไม่ได้” (กิ่งแก้ว แก้วบุญชร, สัมภาษณ์: 9 เมษายน 2565)

การดำเนินการท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ผู้นำหรือประธานกลุ่มมี บทบาทอย่างมากในการดูแลและติดตามการดำเนินงาน เป็นผู้นำในการประสานงานเครื่องไม้ เครื่องมือที่ต้องใช้ในการดำเนินการ ทั้งประสานจัดหางบประมาณ ในการจัดซื้ออุปกรณ์เพื่อให้เกิด กิจกรรมที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว ประสานกับหน่วยงานราชการในการเข้ามาจัดอบรมให้ความรู้ใน หลักสูตรต่าง ๆ พิจารณาจากคำให้สัมภาษณ์ของ คุณกิริดา เอกแก้วนำชัย ประธานกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านริมคลองฯ ที่ว่า

“การพัฒนาผู้นำสำคัญมาก ไม่ใช่เฉพาะสมาชิก สมาชิกเองก็ต้องพัฒนาด้วยแต่โดยส่วนใหญ่ทุกคนจะฟังและทำตามเรามากกว่า เพราะคนที่อยากพัฒนาตัวเองไปรับความรู้และกลับมาพัฒนาตัวเองค่อนข้างน้อย แต่ถ้าเราไปเรียนรู้กลับมาและกลับมาช่วยดูแลเขา และแนะนำเขาให้พัฒนานู่นนี่นั่น เพราะว่าบางอย่างเขาทำด้วยตัวเองไม่ได้ เราในฐานะประธานหรือผู้นำกลุ่มเราก็ต้องตัวนำ อย่างเครื่องมือ เครื่องมือที่จะต้องใช้ เราก็ต้องจัดซื้อจัดหาเพื่อหางบประมาณเข้ามาจัดทำขึ้นมาให้ได้เป็นกิจกรรม”

แต่ทั้งนี้ ในการพัฒนาบุคลากร เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ยังขาดการติดตามประเมินผลว่าบุคลากรในเครือข่ายสามารถนำความรู้ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน/อบรมมาใช้โยชนกับชุมชนได้อย่างไร สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ อ.จุฑาธิปต์ ได้ทำการให้สัมภาษณ์ว่า

“การพัฒนาบุคลากรจะมีเข้าอบรมทั้งของพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม พัฒนาฝีมือแรงงาน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ททท. อพท. แต่ในการเข้าฝึกอบรมไม่ได้มีการติดตามผลอย่างจริงจัง เนื่องจากเวลาไปอบรมจะเป็นป่าเล็กเป็นตัวแทนไปอบรม และมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน” (อ.จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด, สัมภาษณ์: 9 มิถุนายน 2565)

ในประเด็นการดำเนินการท่องเที่ยวในด้านของการเรียนรู้ พบว่า เครือข่ายชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์มีการพัฒนาเรียนรู้ที่เร็ว และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่าง ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 มีการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยี เช่น เรียนรู้ใช้แอปพลิเคชัน Zoom Meeting เพื่อเตรียมเข้าร่วมประชุมหรือการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะที่สามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานของชุมชนได้ แสดงให้เห็นถึงความพร้อมของสมาชิกในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ว่าพร้อมที่จะเรียนรู้และปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ตลอดเวลา

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีจุดมุ่งหมายในการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้เป็นทรัพยากรหลักในการดำเนินงาน โดยนำเอาวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ คือการมีความผูกพันกับความเป็นชาวสวนมะพร้าว มาถ่ายทอดผ่านกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ นับเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนา และสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสร้างมูลค่าให้กับชุมชน ความโดดเด่นของการดำเนินงานของเครือข่ายทำให้เกิดกิจกรรมฐานเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจให้มาเข้าร่วมทำกิจกรรมและก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน นอกจากกิจกรรมที่หลากหลายแล้วนั้น

การให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความจริงใจ เป็นสิ่งที่สมาชิกภายในเครือข่ายได้สร้างให้กับนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและต้องการที่จะกลับมายังชุมชนอีกครั้ง และสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความโดดเด่นของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว คือ การมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ของสมาชิกภายในชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะ และนำองค์ความรู้ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการท่องเที่ยว นับว่าสมาชิกภายในเครือข่ายมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ ภายใต้ความสำเร็จของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวมีความเห็นตรงกันในเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน ผ่านการดำเนินการของเครือข่ายตั้งแต่การร่วมวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ โดยอาศัยความร่วมมือ ความรักและสามัคคี จากสมาชิกทั้งสมาชิกภายในและภายนอก ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยแบ่งหัวข้อในการสรุปผลได้ ดังต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผลการวิจัย
- 5.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดการศึกษาพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำและสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลอง โฮมสเตย์ จำนวน 8 ราย ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

5.1.1 โครงสร้างและรูปแบบของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เกิดจากแนวคิดในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ เป็นลักษณะรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ชุมชน มีหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กลไกการดำเนินงานในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มที่ประกอบไปด้วย ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกภายในชุมชนเข้ามามีบทบาทหลัก และประกอบด้วยสมาชิกจากภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา รวมถึงภาคเอกชน โครงสร้างของเครือข่ายชุมชนบ้านริมคลองมีตัวแสดงที่หลากหลายและมีความเข้มแข็ง ผู้นำกลุ่มมีบทบาทอย่างมากในการประสานงานกับสมาชิกภายในและภายนอก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนตามศักยภาพของสมาชิกในเครือข่าย โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนดำเนินการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในเครือข่าย ได้มีการร่วมกันวางแผนและร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในเครือข่ายในแรกเริ่มเป็นความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ แต่พยายามสร้างความร่วมมืออย่างเป็นทางการ โดยการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ แม้จะมีการระบุบทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน แต่ยังคงมีความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกัน หากการดำเนินงานส่วนใดขัดข้อง บางกิจกรรมสามารถช่วยเหลือหรือทำแทนกันได้เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวดำเนินต่อไป

การประสานงานภายในสมาชิกเครือข่ายอยู่ในแนวราบ สมาชิกมีความเท่าเทียมกัน มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน และในบางประเด็นที่มีความเห็นไม่ตรงกัน สมาชิกภายในเครือข่ายได้มีการชี้แจงเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกับภายนอกเครือข่าย ลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในเครือข่าย มีความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ ไม่ได้มีการกำหนดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของสมาชิกภายนอกไว้อย่างชัดเจน เป็นการประสานความร่วมมือโดยเข้ามามีบทบาทสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดการพัฒนา โดยเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาความรู้และสนับสนุนสิ่งที่ชุมชนยังขาดหรือมีไม่เพียงพอ อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ทักษะความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินการท่องเที่ยวเกิดความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ สมาชิกภายในเครือข่ายต่างมีบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนกัน เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์นั้นเกิดผลไปในทิศทางที่ดีและเกิดการพัฒนาต่อยอดในทุกมิติ การประสานความร่วมมือระหว่างระหว่างสมาชิกเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกอาศัยการสร้างหลักการทำงานร่วมกัน สร้างความเชื่อมั่นและสร้างความผูกมัดร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างกลไกการทำงานเพื่อรองรับการทำงานร่วมกัน โดยมีการประชุมและกำหนดทิศทางในการสร้างแหล่งท่องเที่ยว ที่มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน สนับสนุนการแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.1.2 การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้การดำเนินการท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

โดยสมาชิกภายใต้เครือข่ายได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นจุดเด่นที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อมาพัฒนาขับเคลื่อนให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

มีแนวคิดในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งการสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรมที่เป็นวิถีดั้งเดิมของคนในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเห็นได้จากรูปแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการกระตุ้นและปลุกฝังให้คนในชุมชนรักและหวงแหนในทรัพยากรท้องถิ่นและวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีชีวิตแบบเดิม ซึ่งมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีของชุมชนขึ้นมาเป็นจุดเด่น 2) ด้านองค์กรชุมชน ที่มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว 3) ด้านการจัดการ ที่ชุมชนมีการจัดการในรอบด้านเพื่อให้บริการการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความปลอดภัย การประชาสัมพันธ์ การนำเที่ยว การจัดการรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน และ 4) ด้านการเรียนรู้ ซึ่งสมาชิกเครือข่ายชุมชนมีการพัฒนาเรียนรู้ที่รวดเร็ว มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อนำมาประกอบการดำเนินงานของชุมชนอยู่เสมอ

ทั้งนี้ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว อาศัยความร่วมมือจากสมาชิกเพื่อเข้ามาช่วยกันดำเนินกิจกรรม ทำให้การชักชวนสมาชิกมาจากการชักชวนบุคคลที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน สมาชิกที่เข้ามาจะมีศักยภาพและความถนัดแตกต่างกันไปและทำหน้าที่แตกต่างกันไป ในส่วนขององค์ความรู้ต่างๆ ที่ยังขาดหายไปหรือมีไม่เพียงพอ ซึ่งมีความจำเป็นและต้องการนำไปใช้ในการดำเนินการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยสนับสนุน นับว่าเป็นการพึ่งพากันในการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกับสมาชิกเครือข่ายจากภาคส่วนต่าง ๆ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” มีประเด็นที่พบจากการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายตามหลักแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โครงสร้างและตัวแสดงของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบล บ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

โครงสร้างของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวน 30 คน โดยสมาชิกประกอบด้วยผู้นำชุมชน และเป็นผู้นำในการชักชวนสมาชิกของตนให้เกิดความสนใจ เข้าร่วมเครือข่าย จากนั้นมีการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของสมาชิกเป็นประจำ เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการความคิดเห็นจากสมาชิกในเครือข่าย ทำให้เครือข่ายมีสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม ลักษณะการดำเนินงานและปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับ แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว เกิดการเชื่อมโยงระหว่าง ผู้นำกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมถึงภาคเอกชน บทบาทหน้าที่เป็นไปตามศักยภาพของสมาชิกภายในเครือข่าย เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบของเครือข่ายตามที่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) ได้จำแนกไว้ กล่าวคือ สมาชิกภายในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน โดยสมาชิกในเครือข่ายมีสถานะเท่าเทียมกัน และมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยการติดต่อหรือ การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมร่วมกัน นอกจากนี้ลักษณะของโครงสร้างเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแนวคิดของ เครือข่ายการท่องเที่ยว (Tourism Network) กล่าวคือ ภายใต้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ เครือข่ายมีการจัดการที่ดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งสมาชิกในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ในการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการแข่งขันและการทำงานร่วมกันในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือของตัวแสดงภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทิพย์วิมล ประเสริฐศรี และคณะ, 2564) ได้ศึกษา การถอดบทเรียนการพัฒนา ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านปูเต้อยู่ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปูเต้อยู่ เกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่มีความสนใจ ร่วมกันทั้งผู้นำและสมาชิกในชุมชน และขยายการดำเนินงานโดยจัดตั้งคณะทำงานที่มีตัวแทนจาก ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ โดยนำเอาอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่น เป็นวิถีชีวิตที่มี ลักษณะเฉพาะแตกต่างจากพื้นที่อื่น คือ การอยู่ร่วมของคนกับช้างซึ่งเป็นจุดขายเพื่อขับเคลื่อน ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว พบว่า ในความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในเครือข่ายมีลักษณะความร่วมมือของสมาชิกมองในมิติด้านโครงสร้างภายในเครือข่าย โดยแรกเริ่มเป็นความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการที่เกิดจากการชักชวนสมาชิกภายในชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินงาน แต่เมื่อดำเนินงานต่อมาเครือข่ายพยายามสร้างความร่วมมือในการทำงานอย่างเป็นทางการ โดยให้สมาชิกร่วมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดโครงสร้างกฎระเบียบของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจนในรูปแบบโครงสร้างของ วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ และหากแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเน้นความสัมพันธ์ในแนวราบ เนื่องจากเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในการรวมตัวของเครือข่ายจะมีตำแหน่งและหน้าที่ที่ตัดเทียมกัน ไม่ใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แม้ว่าจะมีผู้นำของกลุ่มแต่ในการดำเนินการต่างๆ ล้วนรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในเครือข่าย และในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวสมาชิกต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายร่วมกัน และเนื่องด้วยว่าการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวใช้ทรัพยากรของพื้นที่เป็นเป้าหมายของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายที่เกิดขึ้นจึงจัดเป็น เครือข่ายพื้นที่ โดยร่วมกันจัดการทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน คือ ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะการมารวมกันของสมาชิกที่เป็นตัวแสดงหลักเป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน คือ การเป็นชาวสวนมะพร้าวเป็นส่วนใหญ่ จึงจัดเป็นเครือข่ายระดับบุคคล ตามแนวคิดของ (สนธิยา พลศรี, 2550) ที่ได้กล่าวถึงประเภทและรูปแบบของเครือข่ายไว้

ลักษณะของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ที่เห็นได้ชัดในการดำเนินงาน คือ ตัวแสดงภายในเครือข่ายมาจากคนในพื้นที่เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทหลัก และตัวแสดงภายนอกเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมในบางประเด็น กลไกการทำงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบของการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยสมาชิกมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะสร้างให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สมาชิกมีการพูดคุยวางแผน และนำเสนอประเด็นในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน การสื่อสารภายในเครือข่ายอยู่ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ผ่านการประสานงานระหว่างผู้นำกับสมาชิกในกลุ่ม และผู้นำกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีความแน่นแฟ้นค่อนข้างสูง พิจารณาได้จากความสม่ำเสมอในการจัดประชุมเพื่อพูดคุยในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างราบรื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทิพย์วิมล ประเสริฐศรี และคณะ, 2564) ได้ศึกษา การถอดบทเรียนการพัฒนา

ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปู่เต๋อ มีการรวมกลุ่มกันของสมาชิกภายในหมู่บ้าน โดยมีการบริหารจัดการแบบไม่เป็นทางการ มีผู้นำทำหน้าที่คอยกำกับดูแล และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สมาชิกภายในกลุ่มมีความสามัคคีและมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ตามภารกิจของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน บทบาทของเครือข่ายในการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

บทบาทของเครือข่ายในการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของเครือข่ายตามที่ (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2547) ได้จำแนกไว้ในระดับกิจกรรมหรือการทำงาน (ที่มทำ) โดยเครือข่ายชุมชนเน้นการทำงานในระดับพื้นที่ และเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ไม่ซับซ้อน มีการดำเนินงานที่เป็นลักษณะคล้ายการทำงานประจำ มีการจัดการทำงานที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและทรัพยากรในพื้นที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ จากการโครงสร้างและตัวแสดงของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทิพย์วิมล แสงสุวรรณ, 2561) ได้ศึกษา บทบาทของเครือข่ายในการจัดการพลังงานชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี มีคุณสมบัติครบถ้วนตามปัจจัยของเครือข่าย ได้แก่ การมีองค์ประกอบและโครงสร้างเครือข่ายที่เหนียวแน่น มีการจัดระบบการบริหารเครือข่าย นอกจากนี้เครือข่ายมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา และเกิดการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้การจัดการพลังงานชุมชนของกลุ่มเกิดความสำเร็จ เช่นเดียวกันกับ เครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามปัจจัยของเครือข่าย และมีการบริหารจัดการเครือข่ายร่วมกัน เพื่อผลักดันให้แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเกิดความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน

3. การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีลักษณะของการดำเนินงาน คือ การทำให้ชุมชนเกิดการบริหารทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ผ่านกระบวนการที่ให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้ง

เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งเติมเต็มศักยภาพของชุมชนให้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เครือข่ายชุมชนเกิดการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่ตนมีเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับลักษณะของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community -Based Tourism) ตามที่ (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546) ได้กล่าวไว้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เครือข่ายมีการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า สมาชิกภายในชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคน ในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญใน การดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ สอดคล้องกับลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามที่ ประมาณ เทพสงเคราะห์ (2553) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการ กำกับดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เช่นเดียวกันกับ การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ที่เครือข่ายพยายามสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวโดยแนวคิดในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวมุ่งไปที่การสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ระบบนิเวศ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและภายใต้ประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมของคนในชุมชน กิจกรรมเรียนรู้ที่ใช้มะพร้าวเป็นทรัพยากรหลักในการเรียนรู้ผ่านฐานกิจกรรมต่างๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวสวนมะพร้าว และมีการทำกิจกรรมฐานต่างๆ ที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความสนใจ ซึ่งนับว่าเป็นการกระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและสนใจเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของชุมชนกับผู้มาเยือน และเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว มีการดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยว สอดคล้องกับองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรหลักที่มีอยู่ในชุมชนมา

เป็นจุดดึงดูด ให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม 2) ด้านองค์กรชุมชน เครือข่ายมีการจัดตั้งโครงสร้างการบริหารงานในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในการบริหารงาน และมีการตั้งกฎกติกาการทำงานที่ชัดเจนมีการแบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานรวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิก ภายในเครือข่ายอย่างเป็นธรรม 3) ด้านการจัดการ มีการใช้ทุนทางธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณมาเป็นจุดสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยว โดยมีการบริหารจัดการที่ครอบคลุมในด้านต่าง ๆ และ 4) ด้านการเรียนรู้ เครือข่ายมีการพัฒนาเรียนรู้ที่เร็ว และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้ง 4 ด้าน ของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปวีรพรต สมนึก, 2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านภูกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม พบว่า ภูมิปัญญาของชาวบ้านภูตามวิถีชีวิตของชาวภูไท ทำให้แกนนำชุมชนเกิดแนวคิดและเริ่มทำโฮมสเตย์ในหมู่บ้านขึ้น ดำเนินงานเรื่อยมาจนกระทั่งได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP ทำให้เป็นจุดเปลี่ยนและมีชื่อเสียง ซึ่งภายใต้ความสำเร็จของชุมชนบ้านภูมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยใช้โครงสร้างของกรมการหมู่บ้านเข้ามา และแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสมของสมาชิก และจัดให้มีกิจกรรมแหล่งเรียนรู้โดยชุมชนออกเป็นฐานต่างๆ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการดำเนินงานของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่นเดียวกับการดำเนินงานของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ใช้แนวทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขับเคลื่อนการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของทางชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

4. ถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่า จุดเริ่มต้นของเครือข่ายมาจากบุคคลที่มีความผูกพันและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง เป็นผู้นำในริเริ่มความคิด การปฏิบัติ เพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการรวมตัวของสมาชิกภายในเครือข่ายในแรกเริ่มที่ไม่เป็นทางการ และมีการขยายตัวของเครือข่ายเรื่อยมา ทำให้สามารถรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายอย่างเป็นทางการ สมาชิกต่างร่วมแรง

ร่วมใจกันดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาเป็นทรัพยากรหลักในการจัดการชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและได้รับรางวัลต่างๆ เป็นจำนวนมาก ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในและภายนอกเครือข่ายที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในบทบาทที่แตกต่างกัน จนกระทั่งเกิดความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้จากการศึกษาผู้ศึกษาได้ทำการสรุปจุดเด่น และ โอกาสในการพัฒนาของเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 แสดงการถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

จุดเด่น	โอกาสในการพัฒนา
1. ผู้นำกลุ่มมีความมุ่งมั่นและรักในชุมชนท้องถิ่นของตน	ผู้นำทำหน้าที่กำกับดูแล และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนได้อย่างกว้างขวาง
2. การสร้างเครือข่ายโดยชักชวนสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว	เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชนท้องถิ่นของตน มีความสมัครสมาน สามัคคี ในการร่วมแรงร่วมใจขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเต็มที่
3. การจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์	ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ทำงานอย่างชัดเจน แต่ยังคงมีความยืดหยุ่นในการทำงาน เกิดการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการ ตรงตามความต้องการที่แท้จริง รวมถึงชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

ตาราง 2 (ต่อ)

จุดเด่น	โอกาสในการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย(หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา)	ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
5. วิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ คือการมีความผูกพันกับความเป็นชาวสวนมะพร้าว	ทำให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเสน่ห์ของชุมชนในการขับเคลื่อนแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง
6. นำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนา โดยจัดเป็นกิจกรรมในลักษณะฐานเรียนรู้ และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสร้างมูลค่า	กิจกรรมฐานเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ และร่วมทำกิจกรรมให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และเกิดรายได้ภายในชุมชน
7. การให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความจริงใจ	ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมเกิดความประทับใจและอยากกลับมาเที่ยวพักผ่อนที่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอีกครั้ง รวมถึงบอกต่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักผ่อนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น
8. ความพร้อมที่จะเรียนรู้ของสมาชิกภายในชุมชน	เกิดการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน

จากตาราง การถอดบทเรียนเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ความสำเร็จของชุมชน เป็นผลมาจากการดำเนินงานของเครือข่ายซึ่งมีจุดเด่นที่สำคัญ อันจะเป็น

ผลให้เกิดโอกาสในการพัฒนาของเครือข่ายในการขับเคลื่อนแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดการยกระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้ก้าวต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชนภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวของทางจังหวัดอย่างยั่งยืนและมีแผนยุทธศาสตร์ที่จะจูงจูงเฉพาะการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อนำมาสู่การจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

เนื่องจากภายใต้การดำเนินงานเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อจำกัดของสมาชิกที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกในเครือข่ายควรมีการถ่ายทอดแนวคิด วิธีการ พร้อมทั้งสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์วิถีการดำเนินงานของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

การศึกษารั้งต่อไปควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชนบ้านริมคลอง เพื่อให้ทราบว่าภายใต้การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นๆ ได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของชุมชน

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 05 สืบค้นจาก http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2021/01/06_NS_05.pdf
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ชัดเชส มีเดีย.
- จิตคุปต์ ละอองปลิว. (2562, กรกฎาคม - ธันวาคม). การท่องเที่ยวเมืองรอง : ทางเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดราชบุรี. อินทนิลทักษิณสาร 14(2).
- จินตนา กำแพงศิริชัย. (2554). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวแบบไร้ความเร่งรีบ กรณีศึกษาชุมชนโฮมสเตย์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. (การศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, จังหวัดขอนแก่น.
- ชรินดา วิเศษรัตน์, และ ชนาภา นิโครธานนท์. (2564). การถอดบทเรียนกระบวนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 17(3), 225-241.
- เชภาดร จันท์หอม, และ และคณะ. (2561). การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างสุขภาคใต้ ครั้งที่ 10 การประชุมวิชาการ ประจำปี 2561. 13-14
- ต่วนปาศี กุจิ. (2554). การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย: กรณีศึกษาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ทิพย์วิมล ประเสริฐศรี. (2564). การถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่ภู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(6), 94-108.
- ทิพย์วิมล แสงสุวรรณ. (2561). บทบาทของเครือข่ายในการจัดการพลังงานชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาสมัครพลังงานชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2544). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคมประชาสังคม. ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขสุภาพ

ตะวันออกเฉียงเหนือ.

นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นวพันธ์ นาคบรรพ์. (2550). แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะยาวน้อย

จังหวัดพังงา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ประมาณ เทพสงเคราะห์. (2553). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว : วิถีชีวิต...บนเส้นทางงานวิจัยการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน. สงขลา: นิโอ พ้อยท์.

ปวีรพรต สมนึก. (2555, มกราคม - มิถุนายน). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านภูกับการอนุรักษ์

วัฒนธรรม. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 8(1), 1-36.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2547). เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ (2). กรุงเทพฯ:

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พลเดช ปิ่นประทีป. (2556). การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน. สืบค้นจาก

<http://www.ldi.or.th/2016/08/30/การสร้างเครือข่ายและบริหารเครือข่าย/>

ภรณ์ กীরติบุตร. (2522). การประสานงานระหว่างองค์กร. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

มงคล ชาวเรือ. (2546). การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชน ตอนที่ 1วารสารพัฒนาชุมชน.

มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง.

เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วัลลภ วรรณโสด, และ สันติธร ภูริภักดี. (2560). องค์ประกอบด้านมาตรฐานโฮมสเตย์ที่มีอิทธิพล

ต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ อำเภอเมือง จังหวัด

สมุทรสงคราม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 861.

วาทีนี้ สนั่นอย. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ของชุมชนบ้านริมคลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม อำเภอเมือง จังหวัด

สมุทรสงคราม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2565). รู้จักการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT). สืบค้นจาก

<https://cbtyouth.wordpress.com/cbt-youth/cbt/>

สนธยา พลศรี. (2550). เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์.

สินธุ์ สโรบล และคณะ. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เสวี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สถาบัน

ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

เอกพงษ์ ไทรพุ่มทอง. (2549). การพัฒนาเครือข่ายการทำงานสายปฏิบัติการระหว่างองค์กรของ
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกับสำนักงานป้องกันและ
ปราบปรามการฟอกเงิน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ประวัติผู้เขียน

